

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI PEDAGOGIKA
FAKULTETI

MUSIQA TA'LIMI KAFEDRASI

Mardonova Shahnoza Furqat qizining

5111100 - Musiqa ta'limi yo'naliishi bakalavr darajasini olish
uchun yozilgan

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

Mavzu: "Musiqa darslarida interaktiv usullarini qo'llash yo'llari "

Ilmiy rahbar:

Katta o'qituvchi
Sh.U.Norova

Buxoro - 2019

**BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
PEDAGOGIKA FAKULTETI
MUSIQA TA'LIMI KAFEDRASI**

Musiqa ta'limi kafedrasining 1-son yig'ilish bayonnomasidan

KO'CHIRMA

28.08. 2018- yil

Qatnashdilar: “Musiqa ta'limi” kafedrasini mudiri, p.f.n., prof.v/b. B.X.Madrimov, s.f.n, prof.v/b.S.B.Saidiy, p.f.n, dots, S.Do'stov, BuxDUHVXTHQTUMOI“ Amaliy fanlar va maktabgacha ta'lim” kafedtasi mudiri, p.f.n, dots. B.I.Mustafayev, dotsent v/b.A.Xidirov, katta o'qituvchilar; SH.Norova, I.Qayumov, I.Qo'shayev, o'qituvchilar; S.Sh.Murodov, O.Karimov, J.Yarashev, N.Rahmatov, F.Nurullayev, T.Rajabov, A.Rajabov, Sh.Kamolov, H.R. Xasanov katta (kotiba) M.Umurova.

KUN TARTIBI

1.2018-2019 o'quv yilida Pedagogika fakulteti “Musiqa ta'limi” yo'nalishi bitiruvchisi Mardonova Shaxnozaning bitiruv malakaviy ishi mavzusini tasdiqlash to'g'risida.

ESHITILDI:

2.Kafedra mudiri p.f.n.prof.v/b.B.X.Madrimov so'zga chiqib, kafedra a'zolarini bitiruv malakaviy ishi mavzusi bilan tanishtirdi va mavzuning dolzarbligi, bugungi kundagi ahamiyatini nazarda tutib;

KAFEDRA QAROR QILADI:

Bitiruvchi Mardonova Shaxnozaning **“Musiqa darslarida interaktiv usullarini qo'llash yo'llari ”** nomli bitiruv malakaviy ishining mavzusi tasdiqlansin.

3.Bitiruv malakaviy ishiga kata o'qituvchi SH.U.Norova ilmiy rahbar etib tayinlansin.

Kafedra mudiri_____B.X.Madrimov

Kotiba_____katta (kotiba) M.Umurova

"Tasdiqlayman"

Kafedra mudiri _____ p.f.n, prof.v/b B.X.Madrimov

28.08.2018- yil.

BITIRUV MALAKAVIY ISHI BO'YICHA TOPSHIRIQ

1. Kafedra: Musiqa ta'limi
2. Ish mavzusi: "**Musiqa darslarida interaktiv usullarini qo'llash yo'llari**"
3. Bajaruvchi: **Mardonova Shaxnoza**
4. Ilmiy rahbar: **SH.U.Norova**

Ish mavzusi universitetning 2018 yil 1- sonli buyrug'iga asosan tasdiqlangan.

5. Yakunlangan ishning topshirish muddati: 25. 05. 2018- yil
6. Bitiruv malakaviy ishni bajarish uchun talabaga berilgan topshiriqning qisqacha mazmuni va bajarish muddati:
  - Mavzuga daxldor adabiyotlarni to'plash hamda o'qib chiqish (**oktabr oyi**).
  - BMIning kirish qismini yozish (**noyabr oyi**).
  - BMIning 1-bobini yozib, qo'lyozma nusxasini ilmiy rahbarga topshirish (**dekabr oyi**). –BMIning 2-bobini yozib, qo'lyozma nusxasini ilmiy rahbarga topshirish (**yanvar oyi**).
  - BMIning xulosa qismini yozish (**fevral oyi**).
  - Foydalilanilgan adabiyotlar ro'yxatini tuzish (**mart oyi**).
  - BMIning tahrir qilingan nusxasini kompyuterda terish hamda daftarda ko'chirish (**aprel oyi**).

7. Chizmalar miqdori: _____

8. Topshiriq berilgan vaqt: 2018- yil sentabr

9. Bitiruv malakaviy ish himoya qilingan kun: _____

10. Davlat attestatsiyasi tomonidan qo'yilgan baho: _____

Talaba imzosi: _____

**Buxoro davlat universiteti Pedagogika fakulteti “Musiqa ta’limi yo`nalishi”
bitiruvchi kurs talabasi Mardonova Shaxnozaning “Musiqa darslarida
interaktiv usullarini qo’llash yo’llari ” mavzusida yozgan bitiruv malakaviy
ishiga tashqi**

T A Q R I Z

O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev tomonidan ishlab chiqilgan 2017-2021-yillarda O’zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirishning beshta ustuvor yo’nalishi bo’yicha Harakatlar strategiyasi loyihasida ham musiqa san’atini rivojlantirishga qaratilgan masalalar ko’rsatib o’tilgan. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta’lim jarayoniga joriy etish asosida o’qitish samaradorligini oshirish davr talabi sifatida barcha pedagog o’qituvchilar qatorida musiqa o’qituvchisining ham zimmasiga katta mas’uliyat yuklaydi. Har qanday fanni, shu jumladan musiqa madaniyati darslarini o’qitish jarayonida ham faollashtirilgan, o’quvchilarni darsning faol ishtirokchilariga, mustaqil fikrlovchi, mushohada qiluvchi,o’z fikrlarini bildira oluvchi shaxs sifatida namoyon qilishi uchun imkoniyat yaratuvchi-bu o’qituvchidir. O’qituvchi o’zi va o’quvchilar uchun qulay va qiziqarli bo’lgan o’qitish usullari, yo’llari, shakllari, vositalari bilan birgalikda ulardan foydalanish shart-sharoitlarini belgilaydi, ilg’or pedagogik texnologiyalar yordamida o’quv jarayoni samaradorligini oshirishga harakat qiladi. Shu boisdan ham innovatsion pedagogik texnologiya, ta’lim texnologiyalariga o’quv jarayonidagi eng samarali vositalar sifatida qaralmoqda. Ulardan bugungi kunda jahon pedagogikasi amaliyotida keng foydalanilmoqda. Ushbu mavzu Mardonova Shaxnoza tomonidan bitiruv malakaviy ish sifatida yozilgan va yakuniy **D.A.K** ning barcha talablariga javob beradi. Ish Mardonova Shaxnoza tomonidan mustaqil holda bajarilgan bo’lib, kirish, asosiy qism, 2 bob, 4 paragrif, xulosa va foydalanilgan adabiyotlar ro’yxatidan iborat. Men, taqrizchi sifatida Mardonova Shaxnoza tomonidan yozib to’liq tugallangan va mustaqil bajarilgan bitiruv malakaviy ishini himoya qilishga tavsiya etaman.

Taqrizchi:

p.f.n. Dotsent B.I.Mustafoev

**Buxoro davlat universiteti Pedagogika fakulteti “Musiqa ta’limi yo`nalishi”
bitiruvchi kurs talabasi Mardonova Shaxnozaning “Musiqa darslarida
interaktiv usullarini qo’llash yo’llari” mavzusida yozgan bitiruv malakaviy
ishiga ichki**

TAQRIZ

Ta’limga texnologik yondashuv pedagogik jarayonga faol ta’sir etuvchi va uning samaradorligi, bir butunligi va muvoffaqiyatini belgilab beruvchi omillardan biri bo‘lib hisoblanadi. Interaktiv usullar orqali o‘qitish va muloqotli ta’lim berish, standart o‘qitishning resursi bo‘lib hisoblanadi. Faol o‘qitish usullardan hammasi xam interaktiv usullariga kirmaydi. Interaktiv o‘qitish usullari deganimizda, avvalo, o‘quvchilar orasida mavzuni o‘rganish va o‘zlashtirish usuli o‘zaro muloqot va o‘qitish jarayonini psixologik mexanizm nuqtasidan kuchaytiradiganlarni tushunish zarur. Mardonova Shaxnoza o‘zining “**Musiqa darslarida interaktiv usullarini qo’llash yo’llari** ” mazkur ilmiy-tadqiqot ishida interaktiv usullar orqali o‘qitish va muloqotli ta’lim berishda pedagogik va uslubiy negizini yoritib berishga harakat qilgan. Ishning 1-bobi mazmunida Qo’shiqlarni o‘rganishda interaktiv usullardan foydalanishga oid manbalarga tayangan holda tahlil qilingan. Shu o’rinda Musiqiy faoliyatlarning badiiy-estetik xususiyatlariga oid asarlar g’oyaviy badiiy mazmuni orqali estetik tarbiyalashga xizmat qilishi tushuntirib berilgan.

Bundan tashqari pedagogik texnologiyalarni tadbiq etishda musiqaning roli o‘quvchilarning musiqiy-badiiy didini qay darajada shakllanganligini alohida ko’rsatib bergen.

Ushbu bitiruv ishi umumta’lim maktablari musiqa o‘qituvchilari, talabalar uchun foydali manba bo‘lib xizmat qilishi mumkin

Taqrizchi:

Katta o‘qituvchi I.F.Qayumov

M U N D A R I J A

Kirish.....	8
I-BOB Musiqa darslarida interaktiv usullarini qo'llash yo'llari	
1.1 Interaktiv usullar orqali o'qitish va muloqotli ta'lim berish.....	10
1.2. Qo'shiqlarni o'rganishda interaktiv usullardan foydalanish.....	15
II-BOB Musiqa darslarida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llashning ahamiyati	
2.1. Musiqa darslarida innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash.....	21
2.2. Pedagogik texnologiyalarni tadbiq etishda musiqaning roli.....	26
Xulosa.....	44
Foydalanilgan adabiyotlar.....	46

R E J A

Kirish..... 4-9

I-BOB Musiqa darslarida interaktiv usullarini qo'llash yo'llari

1.1 Interaktiv usullar orqali o'qitish va muloqotli ta'lim berish

1.2. Qo'shiqlarni o'rganishda interaktiv usullardan foydalanish

II-BOB Musiqa darslarida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llashning ahamiyati

2.1. Musiqa darslarida innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash

2.2. Pedagogik texnologiyalarni tadbiq etishda musiqaning roli

Xulosa.....

Foydalanilgan adabiyotlar.....

KIRISH

Bugungi kunda ozod va obod, mustaqil mamlakatimizda barcha sohalar qatori ta’lim tizimida ham keng qamrovli yangilanishlar va ijobiy o’zgarishlar amalga oshirilmoqda.

Bunday o’zgarish va yangilanishlar musiqa va san’at sohasida ham olib borilmoqda. Jumladan yosh avlodni yuksak madaniyatli, estetik jihatdan rivojlangan, har tomonlama yetuk, bilimli, barkamol avlod bo’lib yetishishlarini ta’minalash uchun iqtidorli bolalar hamda musiqa san’atiga qiziqishlari yuqori bo’lgan bolalar uchun san’at va musiqa maktablari, maktabgacha ta’lim muassasalari, barkamol avlod nomli turli xildagi yoshlar markazlari bunyod etilmoqda.

“Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”ni amalga oshirishda ta’lim tizimini tubdan qayta qurish , ya’ni xalq ta’limi taraqqiyotining tub qoidalarini ko’rib chiqish va zamonaviy ta’lim texnologiyalarining jamiyat ravnaqi uchun zarurligi mohiyatini anglash, ta’limning barcha sohalarida joriy etish va o’zlashtirish bilan bog’liq masalalar hozirgi zamon pedagogikasining dolzarb muammolaridan biridir.

O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev tomonidan ishlab chiqilgan 2017-2021-yillarda O’zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirishning beshta ustuvor yo’nalishi bo’yicha Harakatlar strategiyasi loyihasida ham musiqa san’atini rivojlantirishga qaratilgan masalalar ko’rsatib o’tilgan.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta’lim jarayoniga joriy etish asosida o’qitish samaradorligini oshirish davr talabi sifatida barcha pedagog o’qituvchilar qatorida musiqa o’qituvchisining ham zimmasiga katta mas’uliyat yuklaydi.Har qanday fanni, shu jumladan musiqa madaniyati darslarini o’qitish jarayonida ham faollashtirilgan, o’quvchilarni darsning faol ishtirokchilariga, mustaqil fikrlovchi, mushohada qiluvchi,o’z fikrlarini bildira oluvchi shaxs sifatida namoyon qilishi

uchun imkoniyat yaratuvchi-bu o'qituvchidir. O'qituvchi o'zi va o'quvchilar uchun qulay va qiziqarli bo'lgan o'qitish usullari, yo'llari, shakllari, vositalari bilan birgalikda ulardan foydalanish shart-sharoitlarini belgilaydi, ilg'or pedagogik texnologiyalar yordamida o'quv jarayonisamaradorligini oshirishga harakat qiladi. Shu boisdan ham innovatsion pedagogik texnologiya, ta'lim texnologiyalariga o'quv jarayonidagi eng samarali vositalar sifatida qaralmoqda. Ulardan bugungi kunda jahon pedagogikasi amaliyotida keng foydalanilmoqda .

I-BOB Musiqa darslarida interaktiv usullarini qo'llash yo'llari

1.1 Interaktiv usullar orqali o'qitish va muloqotli ta'lif berish

O'zbekiston Respublikasining taraqqiyoti va istiqbolini ta'minlash iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va madaniy sohalarda bo'layotgan o'zgarishlarga bog'liq bo'lib, bunday o'zgarishlarda faol ishtirok etish uchun kasbiy soha egalaridan yuqori darajadagi umumiy va maxsus bilimlar, intelektual salohiyat, keng dunyoqarash va axborot kommunikatsiyalaridan ustalik bilan foydalanish malakalariga ega bo'lishlik talab etiladi. Ana shu talablar asosida pedagog kadrlarni tayyorlash bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biridir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ta'kidlaganidek: "Bugungi kunda oldimizga qo'ygan buyuk maqsadlarimiz, ezgu niyatlarimizga erishishimiz, jamiyatimizning yangilanib borishi, hayotimizning taraqqiyoti va istiqboli amalga oshirayotgan islohotlarimiz, rejalarimizning samarasi, taqdiri, bularning barchasi, avvalambor, zamon talablariga javob beradigan, yuqori malakali, ongli mutaxasis kadrlar tayyorlash muammosi bilan chambarchas bog'liqligini barchamiz anglab yetmoqdamiz¹!"

Shuning uchun ham "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" maqsad va vazifalarini amalgam oshirishning birinchi bosqichida "Pedagog va ilmiy pedagog kadrlar tayyorlash hamda ularning malskasini oshirishni zamon talablariga javob berdigan darajada tashkil etish" belgilangan.

Ikkinci bosqichda ta'lif muassasalarining texnika va axborot bazasini mustahkamlash davom ettiriladi, o'quv -tarbiya jarayoni yuqori sifatli o'quv adabiyotlari va ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan ta'minlanadi. Shu ma'noda ilg'or pedagogik texnologiyalarni amalga joriy etish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham o'qituvchi kasb mahoratini yanada takomillashtirish, pedagogik kadrlarni tayyorlash jarayonini texnologik yondashuv asosida tashkil

---

¹I. Karimov. Barkamol avlod- O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.- Toshkent, Sharq, 1997. 5-bet

etish bilan bo‘lg‘usi o‘qituvchilarni mazkur faoliyatga tayyorlash bugungi kunning muhim talablaridan biridir.

Ta’limga texnologik yondashuv pedagogik jarayonga faol ta’sir etuvchi va uning samaradorligi, bir butunligi va muvoffaqiyatini belgilab beruvchi omillardan biri bo‘lib hisoblanadi.

Interaktiv usullar orqali o‘qitish va muloqotli ta’lim berish, standart o‘qitishning resursi bo‘lib hisoblanadi. Kichik guruhlarda o‘qitish va ishslash usulini qo‘llash natijasida o‘qitish jarayonini jaddalashtirish mumkin, ya’ni rivojlanish potensialini yuqori darajaga ko‘tarish, mashg‘ulot mazmunini chuqur va keng miqyosida o‘zlashtirishga sharoit yaratadi. Faol o‘qitish usullardan hammasi xam interaktiv usullariga kirmaydi. Interaktiv o‘qitish usullari deganimizda, avvalo, o‘quvchilar orasida mavzuni o‘rganish va o‘zlashtirish usuli o‘zaro muloqot va o‘qitish jarayonini psixologik mexanizm nuqtasidan kuchaytiradiganlarni tushunish zarur. Bular orasida birinchi navbatda kichik guruhlarda ishslash misol bo‘ladi. Kichik guruxlarda ishslash usullarini bugungi kunda o‘qitish jarayonida kam qo‘llanilishining sabablari ko‘p bo‘lib, ular orasida eski rusumli, ya’ni tushuntirish, demonstratsion va illustrasiya qilish usullari ustin bo‘lib saqlanishi va yangi, innovatsion, muloqotga asoslangan o‘qitish usullariga ishonch bo‘lmaganligi bo‘lib hisoblanadi. Bundan tashkari, interaktiv o‘qitish usullarini o‘qituvchilarning o‘zлari ham bilmasligi, metodik tayyorgarlik yetishmovchiligi bu usullarning keng tarqamasligining sababi bo‘ladi.

Shu qatorda bugungi kunda interaktiv o‘qitish usullarini tibbiyot oliygohlarda tadbiq qilish dolzarb muammolardan bo‘lib saklanmokda. Ularni o‘qitish jarayoniga tug‘ri qo‘llash ta’lim jarayonini yanada yuqoriroq tabaqaga ko‘tarishi mumkinligi, kelajakda umumiyl amaliyot o‘qituvchisini hayot real vaziyatga yaqinlashtirgan holda unda ilmiy fikrlash va davlat standarti tomonidan asoslangan kasb hunarini o‘zlashtirishi zarurligi saqlanib turibdi.

Interaktiv o‘qitish usullarining maqsadi va masalalari.

Interaktiv o‘qitish usullarning asosiy mohiyati shundan iboratki, dars jarayonida jalg qilingan barcha talabalar o‘qishda o‘zlarining bilim va fikrlarini tushunishi va muhokama kilish orkali o‘zlashtirishi bo‘lib hisoblanadi. Asosiy talablardan biri – birdamlik, qo‘shma fikrlash bo‘lib hamda o‘quv dasturini o‘rganish jarayonida talabalar orasida qo‘shma faoliyat o‘tkazilib, xar bir talaba o‘zining fikri, yangilik, bilim almashish va muammoni yechimini taklif qilish yo‘li orqali amalga oshiriladi. Umumiy jarrohlik kafedrasida interaktiv rejimida o‘qitish jarayonini qo‘llash asosiy masalalari quyidagilar bo‘lib hisoblanadi:

- musiqa fanini o‘zlashtirish jarayonida talabalarning qiziqishini ko‘tarish;
- o‘qitish jarayonini o‘qituvchi faoliyati hayot real sharoitlariga yaqinlashtirish;
- samarali kommunikatsiya usullari, ya’ni o‘qituvchi-o‘quvchi va o‘zaro, muloqot ko‘nikmalarini tug‘ri shakllantirish;
- yangi nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarni o‘zlashtirish jarayonini yangi darajaga ko‘tarish;
- ta’lim olish jarayoniga talabalarning ma’suliyatini oshirish.

Interaktiv usullarni qo‘llashda talaba guruh dars jarayonini o‘zlashtirish asosiy a’zosi bo‘ladi va uning fundamental bilimi o‘qitish o‘chog‘ining asosi bo‘lib hisoblanadi. O‘qituvchi o‘z navbatida talabalarga yangi, tayyor bilim bermaydi, aksariyat talabalar orasida mustaqil ravishda izlanish va fikrlash jarayonini rivojlantirish orqali o‘zlashtirishni oshiradi. A’nnaviy o‘qitish usullardan interaktiv usullarning farqi – o‘qituvchi va talaba orasidagi to‘qnashish jarayonini o‘zgartiradi: talaba faolligi o‘qituvchining faolligidan ustunlashadi, o‘z navbatida o‘qituvchining asosiy maqsadi bo‘lib, talabalarning initsiativ fikrlash jarayoniga yuqori darajali sharoit yaratib berish bo‘ladi. O‘qituvchi asosan dars jarayonini tashkillashtirish umumiy masalalari, oldindan tayyorlangan kerak bo‘lgan topshiriqlarni tayyorlash, talabalar orasida muloqot uchun savol va mavzularni shakllantirish, konsultatsiya berish, vaqt meyyorini va reja boskichlarini amalga oshirish jarayonini nazorat kiladi. Interaktiv usullar:

- talabalarda qiziqishni oshiradi;
- bir vaqtni o‘zida gurux barcha talabalarni dars jarayoniga faol jalgiladi;
- xar bir o‘qish materiallarini qo‘llash natijasini oshiradi;
- o‘quv dasturini o‘zlashtirish jarayonini faol o‘zlashtirish samaradorligini oshiradi;
- qaytarma bog‘liqligini ta’minlaydi;

- talabalar orasida mustaqil fikr va bilimiga nisbatini shakllantiradi va oshiradi;
- amaliy ko‘nikmalarini jadallashtiradi;
- shaxslar aro muloqot ko‘nikmalarini yaxshilaydi;
- xulq-atvorini o‘zgarishiga olib keladi.

Interaktiv o‘qitish jarayonini tashkil qilish asosiy qoidalari:

uchun hamma talabalarni o‘qish jarayoniga jalg qiluvchi modernizatsiyalashgan texnologiyalarni qo‘llash lozim.

- O‘zining fikrini tadbiq kilish uchun sharoit yaratish lozim, faol qatnashgan va tug‘ri xarakatlari bo‘lgan talabalarni ijobiy baxolash.
- O‘quv auditoriya sharoilarini shunaqa ta’minalash zarurki, talabalar kichik va katta guruxlarda ishlash uchun bemalol joylarini almashtirishi va harakat qilishi mumkin.
- Barcha muolajalarni va vaqt meyyorlarini aniq bog‘lash. Bu tug‘risida darsning boshida kelishilgan holda qoidalarni buzmaslik lozim. Masalan: barcha talabalar o‘z safdoshlari barcha nutqi, fikriga chidamlik bildirish lozim, har birining erkin so‘zlashiga va hurmatiga sazovor bo‘lishi lozim.

Interaktiv o‘qutish usullarini tashkillashtirish uchun majburiy sharoitlar:

- O‘qituvchi va talaba orasida ishonchli va pozitiv munosabat;
- O‘qituvchi va talaba orasida muhokama jarayonida o‘zaro mulohaza.
- O‘quv jarayoniga yorqin misollar va da’llilar kiritish.
- Berilayotgan ma’lumotlarni ko‘pqirrali, faoliyat turlari, ularning mobilligi.
- Faoliyatning tashqi va ichki motivatsiyasini kiritish va talabalarning qiziqlishi.

Interaktiv o‘qitish usullarining ustivorligi:

1. talabalar orasida qiziqlik faoligi va motivatsiyani oshirish.

2. o‘qitish faoliyati natijalariga nisbatan talabalarda ma’suliyatni va mustaqilligini ustirish.
  3. talabalarni yangi bilimlar va kunikmalarni o‘zlashtirishi.
  4. talabalar tomonidan amaliy kunikmalarni o‘zlashtirish va ularni qo‘llashga tayyor bo‘lishi.
5. hamkasabali va atrofdagilarga nisbatan hurmatli munosabat shakillantirish.
6. isbotlarga asoslangan muloqotlarni o‘tkazish usullarini rivojlantirish.
7. talabalar orasida qiziquvvchanlik, ijodiy kayfiyat va hamkorlik munosabatlarini ustiradi.
8. o‘qituvchiga nisbatan dars o‘tish jarayoni muhitini ijobiylashtiradi, ishslash qobiliyati va yaxshi kayfiyatini saqlaydi.
9. o‘quv jarayoni natijalarini o‘qituvchi tomonidan baholash samadorligi.
10. o‘qitish interaktiv usullarini qo‘llash ta’lim jarayonini ancha nazoratli, bardoshli qiladi, o‘qituvchi dars o‘tishda kasbiy mahoratini qo‘llash bilan jarayonni boshqarishga va rejalashtirilgan natijalarga erishish uchun ishonchini oshiradi.

1.2. Qo'shiqlarni o'rganishda interaktiv usullardan foydalanish

Insonning yoshiga xos umumiy xususiyatlarini o'rganish bilan psixologiyaning maxsus sohasi - yosh psixologiyasi shug'ullanadi. Eng umumiy ko'rinishida maktab yoshi, o'smirlik va ijtimoiy yetuklik davri kabi yosh bosqichlari ajratiladi. Shu asosda quyidagi yosh davrlarini va ularga muvofiq ta'lim-tarbiya muassasalarini ko'rsatish mumkin:

Shaxsning musiqiy rivojlanishi, tarbiyasi va shakillanishi musiqiy pedagogikasining umumiy asoslari bo'limi bosh mavzulari xisoblanadi. Insonning musiqiy rivojlanishi uning musiqiy qobiliyatları va musiqa madaniyatining bir butun tashkil topishi va shakillanishi jarayoni sifatida namoyon bo'ladi. Musiqiy rivojlanish bu shaxs musiqa madaniyatining jismoniy, aqliy va ma'naviy rivojlanishdagi tug'ma va o'zlashtirilgan, miqdor va sifat o'zgarishlarining xar tomonlama takomillashuvi. Inson o'zining musiqiy rivojlanishida qator yosh bosqichlardan o'tadi.

«Interfaol usullar» haqida

Interfaol usuli hamkorlikda faoliyat olib borish ma'nosini anglatadi.

1. «Doira» usuli
2. «Akvarium» usuli
3. «Muzyorar» usuli
4. «Guruhlarga bo'linish»
5. «Aqliy hujum»
6. «Kim qaerda?»
7. «Mozaika»
8. «Tez yordam»
9. «To'xtab o'qish»
10. «Tarmoqlar» (Klaster)
11. «Suratli diktant»
12. «Chigil yozdi» o'yinlari
13. «Zanjir»
14. «Enerjayzerlar»
15. «Hamma hammaga o'rgatadi»
16. «Bahs-munozara»
17. «Kontinium» va h.k.

Ularning ayrimlarini mashg'ulot jarayonlarida qo'llashni sizga tavsiya etamiz.

«Doira» usuli

Bunda o'quvchilar doira shaklida o'tirib, turli Mashqlarni bajaradilar. Bu usulning o'quvchilarni qator qilib o'tkazish usulidan qulay tomoni shundaki, hech bir o'quvchi o'zini ajratilganligini, ya'ni kimdir orqada, kimdir oldinda ekanligini

sezmaydi. Har bir o‘quvchi tarbiyachi nazari va e’tiboridan chetlanib qolmaydi. Hamma o‘zini «teng» his qiladi.

«Akvarium» usuli

Bu usulda bir nechta o‘quvchi doira ichida turli vazifalarni bajarishadi. O‘rtadagi bu o‘quvchilar «Akvarium» ichidagi baliqchalar kabitdir. Ularning har bir harakati doira atrofida o‘tirgan o‘quvchilar tomonidan Aniq kuzatib boriladi.

«Muzyorarlar» usuli

Maqsad: Ishtirokchilarni o‘zaro tanishuvlari uchun erkin muhitni yaratish. «Muzyorarlar» boshqacha tanishuvlar deb ataladi. Bu mashg‘ulot qisqacha qilib aytganda, o‘quvchilarning o‘zlarini tutishlariga, bir-birlari bilan tanishishiga va guruhda o‘zaro ishonch muhitini yaratishga ko‘maklashadi. Ularni ishtirok etishga va o‘zaro qo‘llab-quvvatlashga dav’at etadi. Ta’lim jarayonida biz bunday mashqlarning yangi turlarini yaratishimiz mumkin.

«Guruhlarga bo‘linish» usuli

Bu usulda o‘quvchilar turli topshiriqlarni bajarish jarayonida hamkorlikda ishlashga, yaxshi o‘zlashtirgan o‘quvchi past o‘zlashtirgan o‘quvchi lar bilan birgalikda ishlashga o‘rganadi. Mashg‘ulot jarayonida o‘quvchilar tomonidan biror bir vazifani bajarishda ularni kichik guruhlarga bo‘lib olish zarur bo‘lib qoladi. Shunda ularni turli usullar bilan guruhlarga bo‘lish mumkin. Masalan: guruhlarga bo‘linishning oddiy usuli, ikki o‘rinli birinchi stol atrofida o‘tirgan o‘quvchilarning ikkinchi stol atrofida o‘tirgan o‘quvchilar tomoniga burilib o‘tirib olishi, uchunchi stol atrofidagi o‘quvchilar esa to‘rtinchi stol atrofidagi o‘quvchilarga qarab o‘tirib olishadi. Shunday qilib o‘quvchilar bir nechta guruhlarga bo‘linadilar.

Guruhg‘a bo‘linishning boshqa usuli: o‘qituvchi o‘quvchilarda bir nechta (bu o‘quvchilarning o‘qituvchi tomonidan nechta guruhg‘a bo‘linishni istashiga bog‘liq) bir nechta uy hayvonlarining o‘quvchilari nomini aytishni so‘raydi. So‘ngra shu nomlar bilan har bir o‘quvchini nomlab chiqadi. Har bir o‘quvchi nomi aytilgan hayvoncha nomini eslab qolishi kerak. Tarbiyachi har bir o‘quvchidan nomi aytilgan hayvonchalar tovushini chiqarib, o‘sha guruhini topishini so‘raydi. Masalan: «me, me..», mushukchalar «miyov, miyov..» va hokazo.

Bu usul juda qulay bo‘lib, o‘quvchilarning fikrlash doirasini kengaytirishga, oz fursatda ko‘p ma’lumot yig‘ishlariga bir-birlari bilan munozara uyushtirgan holda vazifani bajarishga undaydi. Yuqoridagi vazifalardan tashqari boshqacha topshiriqlarni mujassam etgan rasmlardan ham foydalanish ham mumkin.

Musiqa mashg‘ulotlarini tashkil etish metodikasi bu ta’limning kompetensiyaviy yondashuviga asoslangan Davlat talablaridir. Ta’lim jarayonida tarbiyalanuvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo‘yiladigan minimal talablar.

Musiqa mashg‘ulotlarini o‘tkazish metodikasi fanidan ta’lim mazmunining minimal hajmi. Musiqa mashg‘ulotlarida egallashi lozim bo‘lgan kompetensiyalari. Musiqa mashg‘ulotlari ta’limi dasturi mazmuni, mohiyati va tahlili. Ishlab chiqilgan dastur – davlat hujjati bo‘lib, musiqa o‘qituvchisini ta’limiy tarbiyaviy ishi, tayyorligi nazarda tutiladi. Musiqa darslarini rejalashtirar ekan, pedagog o‘quvchilarning o‘rgatiladigan repertuar va faoliyat turlarini ketma – ketligini to‘g‘ri tuzishi kerak.

Har bir musiqa rahbari xar bir musiqa mashg‘ulotini qiziqarli va o‘quvchilar xotirasida uzoq saqlanishi uchun ko‘rgazmalardan unumli foydalanishni bilishi zarur darsni tashkillashda musiqa rahbari quydagilarni yoddan chiqarmasligi kerak:

- mashg‘ulot bayoni, yangi qo‘sishiq, foydalilaniladigan cholg‘u asboblari uchun tayyorlangan ko‘rgazmalar;
- qismlarni bir-biriga uzviy bog‘lay olish;
- o‘quvchilarni qiziqtirish uchun ularning yosh xususiyatlarini e’tiborga olgan holda sodda va past ohangda muloqatda bo‘lish;
- texnika vositalaridan foydalana olish;
- musiqiy ta’limiy va didaktik o‘yinlar yordamida o‘quvchilar bilim va ko‘nikmalarini mustahkamlab borish;

Darsni   *rejalashtirishda*   *quyidagilarga*   *e’tibor berishi kerak:*

- Musiqa tinglashda rasmlardan, bastakor va kompazitor portretlaridan, xilma-xil rangdagi shakllardan foydalanish;
- Ovoz diapozonini kengaytirish mashqlarida musiqali zinacha ko‘rgazmali qurollar, tarqatma materiallardan foydalanish;
- Qo‘sishiq kuylaganda rasmlarga qarab qo‘sishiq nomini topish;
- Laparlar va raqslarni ijro etganda atributlar (gullar, lentalar, v.b.) foydalanish;
- Bolalarni ijodiy kobiliyatini rivojlantirishda musiqali harakatli va obrazli o‘yinlarni o‘rgatilganda shu o‘yinga mos atributlarni tayyorlab fikrlashga o‘rgatish, sahnalashtirilgan jarayonda bolalarni mustaqil harakat qilishlariga imkon yaratadi va katta o‘rin egallaydi.

Mavjud pedagogik vazifalar saqlangan holda o‘zbeklarga xos milliy qadriyatlар, an'analar, xalq ijodi, musiqa merosini o‘quvchilarni idrok etish qobilyati darajasida bosqichma – bosqich tadbiq etish nazarda tutiladi.

Avalam bor musiqa repertuarlari o‘quvchilarda jonajon Vatanga muhabbat, mehnatsevarlik, tabiatini e’ozlash, do’stlik, hamjihatlik, rahm – shafqat kabi xislatlar musiqaviy obrazlar orqali idrok etilishga qaratilgan. Bunda ilg‘or tajribali yangicha ishslash metodikasiga asoslangan musiqiy repertuarlari, o‘quv

materiallari choraklarga taqsimlangan bo‘lib, dastlabki bilim va ko‘nikmalarni egallahsha, ta’lim maqsadlarni egallahsha muhim ahamiyat kasb etadi. Darslarning tuzilishi o‘quv materiallarining mazmunidan kelib chiqish lozim. Bunda asarning tarbiyaviy ahamiyati, ularning badiiy g‘oyaviy saviyasi, o‘quvchilar yoshiga mosligi, asar mavzusining xilma – xilligi hisobga olinadi.

Ma’lumki, musiqiy faoliyat musiqa tinglash, qo‘sinq aytish, musiqiy ritmik harakat, o‘quvchilar cholg‘u asboblarida chalishni o‘rganish kabi turlarga bo‘linadi. Har bir faoliyat turi o‘quvchining musiqiy didini rivojlantirishga yordam berib, ma’lum malakani shakllantiradi.

- musiqiy tovushlar rangini bir-biridan farqlanishini bilish;
- musiqaga mos harakat bajarishlarini xis etishlariga o‘rgatish, qadam tashlab, chapak chalib musiqani xotirada saqlash, his etish va ifodalash;
- musiqa tinglash qobiliyatini o‘stirish;
- jamoa bo‘lib kuylash;
- aytim so‘zlarini ma’no va mazmunini o‘rganish uchun ularni mushohada qilish qobiliyatini o‘stirish.

Yuqorida ta’kidlab o‘tilgan maqsadlardan kelib chiqqan holda olib boriladigan musiqa ta’lim-tarbiyasining asosiy vazifalari etib quyidagilarni tavsiya etish mumkin:

Birinchidan, o‘quvchilarni musiqaga bo‘lgan qiziqishlarini oshirish borasida o‘quv dasturda repertuar tanlash yoshiga xos jihatlarini e’tiborga olish;

Ikkinchidan, musiqiy asarlar bilan tanishtirish jarayonida ularda musiqiy ohangga bo‘lgan his-tuyg‘ularni hosil qilish yo‘li bilan Ona-Vatan, xalq, millatga nisbatan mehr-muhabbatni tarbiyalash, shu orqali ularning musiqa haqidagi tasavvurlarini boyitish;

Uchinchidan, o‘quvchilarni musiqa tinglash, qo‘sinq kuylash, musiqa ostida ritmik harakatlarni bajarish, o‘quvchilar cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘lish faoliyatlarini yordamida ijodiy qobiliyatlarini shakllantirib borish;

To‘rtinchidan, o‘quvchilar ovozini asrab tarbiyalash, qo‘sinqlarni sodda, ravon, erkin, tabiiy va ifodali kuylashga o‘rgatish hamda unga odatlantirish;

Beshinchidan, musiqiy asarlardan zavq olishlari, shu asosda ularning musiqiy did va badiiy fikr yuritishlarini rivojlantirish;

Oltinchidan, musiqa mashg‘ulotlari jarayonida musiqiy asardagi badiiy obrazlarni o‘yin va raqs ifoda etishga o‘rgatish;

Yettinchidan, musiqa mashg‘ulotlarida o‘quvchilarni milliy qadriyatlarimiz bilan tanishtirish, milliy cholg‘u sozlar jo‘rligida milliy ohang-kuy va musiqiy-ritmik harakatlarni bajarishga o‘rgatish;

Sakkizinchidan, musiqa mashg‘ulotlari mazmunini Vatan, shahar, mahalla, tabiat, jamiyat hayoti bilan bog‘lash, ta’lim muassasalarida o‘tkaziladigan

tadbirlarda o‘rganilgan kuy va qo‘shiqlar bilan ishtirok etish. Turli konsertlar tashkil etish kabi vazifalarni amalga oshirish talab etiladi.

Hozirgi zamon ta’lim tizimida amal qilayotgan an’anaviy ta’limni mazmunan yangilash va ta’lim jarayonini tashkil etishni tubdan o‘zgartirishga qaratilgan texnalogiyalardan biri o‘quv materialini didaktik jihatdan takomillashtirish va qayta ishlash asosidagi pedagogik texnalogiya hisoblanadi. O‘quv materiallarini yangi pedagogik texnalogiya asosida loyihalash asosan ta’lim jarayoniga tatbiq etishda amalga oshiriladi. Bunda o‘quvchilarning faolligini ta’minalashga, o‘quv materiallarini o‘zlashtirishni ta’minalashga alohida e’tibor beriladi.

Pedagogik texnalogiya ta’lim jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchilarning natijali munosabatini tashkil etibgina qolmasdan, balki o‘quvchilarning bilish faolligini ta’minalashni ko‘zda tutadi. Bu esa o‘z navbatida ta’lim jarayonida bitta texnalogiyadan emas, balki o‘quvchilar bilim olishining har bir bosqichida o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib tegishli texnalogiyadan foydalanishni talab etadi. Bugungi kunda musiqa ta’limini o‘rganishda ham o‘quv materiallarini loyihalashda ta’lim texnalogiyalarining didaktik o‘yin, muammoli, komp’yuterli, modulli, mantiqiy-mazmunli, hamkorlikda o‘qitish turlari keng qo’llanilmoqda.

1. Didaktik o‘yinga asoslangan texnalogiyalarda o‘quv materiallari o‘quvchilar ongiga o‘yin faoliyati bilan uyg’unlashtirilgan holda singdiriladi (rolli, syujetli o‘yinlar) yoki o‘quv materiallarining o‘zlashtirish natijalarini ham turli o‘yinlar vositasida nazorat qilinishi mumkin (rangli kartochkalar, videotopishmoqlar, o‘zing nomla, zinama-zina va hokazo).

2. Musiqali komp’yuter o‘qitish texnalogiyasida o‘quv materiallarini ya’ni kuy qo‘shiqlarni loyihalashda quyidagicha foydalanish mumkin: a) o‘quv materialini qulay va aniq tarzda tuzishda (masalan, o‘quvchi notalarni dasturda terishini tasavvur qilishi qiyin bo‘lgan hodisa, jarayonlarni komp’yuter vositasida tushuntirishni ta’minalash); b) shakllantirilgan bilim, malakalarni amaliyotda qo’llash; c) o‘quvchilarning o‘quv materiallarini o‘zlashtirish natijalarini tekshirish va baholash; d) repetitorlik vazifasini bajarish.

3. Muammoli ta’lim texnalogiyalarida o`quv materialini o`quvchiga yetkazish muammoli vaziyatlarni vujudga keltirish orqali amalga oshiriladi. O`qituvchi o`quv materiallarini muammoli texnalogiya asosida loyihalashtirishda material mazmunini ifodalovchi savollar zanjirini tuzishi va mantiqiy ketma-ketlikda o`quvchilarga bayon etishi orqali o`quvchilarining bilish faolligini oshirishga erishadi. Bunda o`quv materiali mazmunini tashkil etgan asosiy tushuncha, fikrlarni o`quvchilar mantiqiy fikrlash orqali egallab borishiga erishish zarur.

4. Mantiqiy-mazmunli texnalogiya o`quv materiallarining tizimlilik, mantiqiy-evristik, karkasli (sinchli) loyihalash prinsiplari va elementlarining triada (uchlik) tarkiblarini modellarda mujassamlashtiradi. Ushbu texnalogiyadan foydalanishda o`quv materialari tizimlilik asosida sinchli modellarda ifodalanadi, o`quv materialining butun tarkibi mana shu bitta modelda o`z aksini topadi.

5. Hamkorlikda o`qitish texnalogiyalaridan foydalanishda o`quvchilarga DTS va dasturlarda belgilangan bilim, ko`nikma, malakalarni shakllantirish, o`quv materiallarini o`quvchilar tomonidan qayta ishlash, loyihalash faoliyatini rivojlantirish, bahs va munozaralar o`tkazishni nazarda tutadi. Hamkorlikda o`qitish texnalogiyasi o`quv materiallarini nafaqat o`qituvchi bilan hamkorlikda o`rgatish, balki o`zaro guruh yoki juftlik asosida o`zlashtirishni ham nazarda tutadi.

II-BOB Musiqa darslarida yangi pedagogik texnologiyalarni qo‘llashning ahamiyati.

2.1. Musiqa darslarida innovatsion ta’lim texnologiyalarini qo‘llash.

Kadrlar tayyorlash tizimi oldiga qo‘yilayogan eng dolzarb vazifalardan biri oliv o‘quv yurtlarida tahsil olayotgan talabalarni shu jumladan musiqa o‘qituvchilarni ham, xozirgi zamon talablari asosida fan va ta’lim qolaversa, puxta kasbiy tayyorgarlikga ega, o‘z kasbining mohir ustasi bo‘lib yetishlariga asosiy e’tiborini qaratmoq lozim.

O‘qituvchi bilimdon o‘z kasbini puxta egallagan va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan mahironi foydalana oladigan bo‘lsa, u kelajak avlodni ham shunchalik bilimdon har tomonlama barkamol inson qilib tarbiyalay oladi. Bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarni pedagogik faoliyatga tayyorlashda, musiqa o‘qitish metodikasi, musiqa nazariyasi, dirijorlik, vokal va zamonaviy musiqa, kabi fanlardan bilim va malakaga ega bo‘lishi muhim, o‘z tanlagan kasbiga qiziqishi muhim o‘rin tutadi. Musiqa ta’limi yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar bilim, saviyasi, musiqiy tayyorgarligi va kasbga munosabati yanada faolroq bo‘lishi lozim.

O‘qitish davomida innovatsion tayyorgarligini oshirish ularni pedagogik faoliyatga tayyorlash ishlari bilan yaxlit bir butunlikda olib borilsa samarali va maqsadga muvofiq bo‘ladi. Musiqa ta’limi yo‘nalishida fanlar integratsiyasi shunday ko‘rinish kasb etadiki har bir fan o‘z navbatida ikkinchi, uchinchi va h.k. barcha musiqa, amaliy – nazariy bilimlar jamlanmasini o‘zida mujassamlashtirgan holda kerakli ko‘nikma va malakalarni o‘zlashtirishni taqozo etadi. Masalan cholg‘u ijrochiligi mahoratini egallah uchun musiqa nazariyasi, solfedjio, musiqa asarlari tahlili, xor va xorshunoslik fanida esa vokal kuylash, nazariy savodxonlik, dirijorlik, xor aranjirovkasi, bo‘yicha ma’lum bilimlar talab qilinadi. Shu bois har bir fan o‘qituvchisi o‘zi dars berayotgan fanning o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib talabalarni pedagogik texnologiya faoliyatiga tayyorlab borishi kerak bo‘ladi.

Hozirgi davrda har bir o‘qituvchi egallashi lozim bo‘lgan eng muhim ko‘nikmalardan biri darslarni pedagogik texnologiyalar asosida tashkil qilish va o‘tkaza olish ko‘nikmasidir. O‘z tarkibiga ko‘ra bu ko‘nikma anchagina murakkabdir. Buning uchun:

♪ Talabalarni innovatsion faoliyatga tayyorlash va unga oid ko‘nikma va malakalarni shakllantirish uchun avvalo o‘quv – biluv faoliyatidan unumli foydalana bilish, talabalarni har bir fan o‘qitilishida pedagogik texnologiyalarni qo‘llay olish mahoratlarini egallab borishlariga erishish zarur. Masalan, dirijorlik mashg‘ulotlari jarayonida “Talaba treningi”, “Men dirijor”, “Klaster”, Musiqa nazariyasi fanini o‘tishda “Aqliy hujum”, “Skarabey”, “Bahs - munozara”, “Muloqot”, “Guruh bo‘lib ishslash”, Xor va xorshunoslik asoslari mashg‘ulotlarida “Kichik guruhlar holiday ishslash”, “Individual ishslash”, “Differensial guruhlarga bo‘lish”, “Multimedia texnologiyasi”, “Konsert darsi”, Musiqa tarixi fanini o‘tishda “Muammoli vaziyat”, “Viktorina darsi”, “Savol - javob”, Cholg‘u ijrochiligi darsini o‘qitishda “Kuyni davom ettir”, “Dars sayohat”, “Konkurs darslar” texnologiyalarini qo‘llash va talabalarni bunday faoliyatga tayyorlab borish mumkin.

♪ Pedagogik faoliyatga texnologik jihatdan talabalarni tayyorlash talaba o‘quv mashg‘ulotlari davomida egallagan va amaliy mashg‘ulotlar, pedagogik amaliyotlar davomida mustahkamlab borish lozim bo‘lgan nazariy psixologik, pedagogik va metodik bilimlarni amalda ongli, ishonchli va muvaffaqqiyatli qo‘llay olishiga ko‘p jihatdan bog‘liqdir.

Ta’lim jarayonida talabalarni innovatsion texnologik faoliyatga tayyorlab borishning asosiy metodlari quyidagilardan iborat:

1. Talabalarga ma’lum ko‘nikmalarni hosil qilishlari uchun beriladigan topshiriqlar va ularni nazariy va amaliy o‘zlashtirishining tizimli yo’lga qo‘yilishi;
2. Pedagogik texnologiyalarni ayrim usullarini dars jarayonida pedagogik amaliyotda mustaqil mashq qilishlari;

3. O‘qituvchi doimiy ravishda talabaning pedagogik texnologiyalarni o‘zlashtirishi va amaliyotda qo‘llay olish ko‘nikmasini kuzatib, maslahatlar berib borishi;
4. Talabalarni pedagogik texnologiyalarni qo‘llash bo‘yicha egallagan ko‘nikma va malakalarini sinf qismida, guruh bo‘lib muhokama qilib borish;
5. Talabalarni o‘z ishini va o‘rtoqlari ishini kuzatish va tahlil qilish va unga baho berishga o‘rgatib borish;
6. Talabalar o‘rtasida turli tanlov va musobaqalar o‘tkazish ularga ijodiy mehnat namunalarini ko‘rsatish va h. k.

O‘qituvchi dars mazmuni va mavzusiga ko‘ra darsda qo‘llanadigan texnologiyani tanlaydi, bunda asosiy e’tibor, maqsad aniq natijaga erishishga qaratiladi. Albatta bu o‘rinda o‘quvchilarning bilish saviyasi, qiziqishi va intilishlari mavjud shart – sharoit hisobga olinadi. Masalan, kompyuterda musiqiy asarni eshitish, so‘ngra munozara, doira stol atrofida jamoaviy tarzda uni tahlil qilish, erkin munozara asosida asar haqida (nazariy, badiiy - matn) kerakli ma’lumotlarni o‘zlashtirish mumkin. Shuningdek, ko‘rgazmali vositalar, tarqatma materiallar, turli adabiyotlar, axborot manbalardan ijodiy foydalanish mumkin.

O‘qituvchi bilan bir qatorda o‘qitish jarayoni oldindan loyihalashtirish zarur. Bu jarayonda o‘qituvchi o‘quv materialining mazmuni, sinf imkoniyatini, hisobga oladi-o‘quvchilarni dars faoliyatini markaziga asosiy harakatlantiruvchi kuchga aylantirish kerak.

Darsni yaxshi natijaga olib kela oladigan darajada loyihalashtirish zarur. O‘qituvchi tomonidan darsni texnologik xaritasini tuzib olishi katta ahamiyatga egadir, chunki darsning texnologik xaritasi har bir mavzu, har bir mashg‘ulot xususiyatidan o‘quvchilarning imkoniyat va ehtiyojidan kelib chiqqan holda tuziladi. Bunday texnologik xaritani tuzishning o‘ziga xos murakkablik tomonlari mavjud. Buning uchun o‘qituvchi pedagogika, psixologiya xususiy metodika, informatika va axborot texnologiyalaridan habardor bo‘lishi, shuningdek, juda ko‘p metodlar, usullarni bilishi kerak bo‘ladi. Har bir darsni rang

barang qiziqarli va mazmunli bo‘lishi avvaldan puxta o‘ylab tuzilgan darsning loyihalashtirilgan texnologik xaritasiga ko‘p jihatdan bog‘liq.

Darsning texnologik xaritasini qay ko‘rinishda yoki shaklda tuzish, bu tajribali, o‘qituvchi qo‘yan maqsadga bog‘liq. Texnologik xarita qanday tuzilgan bo‘lmasin o‘zida dars jarayoni yaxlit holda aks etgan bo‘lishi hamda aniq belgilangan maqsad, vazifa va kafolatlangan natija o‘z ifodasini topgan bo‘lishi muhimdir. Texnologik xaritani tuzish o‘qituvchini darsni kengaytirilgan kospektini yozishdan halos etadi. Chunki bunday xaritada darsning barcha qirralari o‘z aksini topadi.

O‘qituvchi tomonidan o‘zi o‘qitayotgan fanning har bir mavzusi bo‘yicha tuzilgan texnologik xarita unda har bir mashg‘ulotni yaxlit holda tasavvur etib yondashishga tushunishiga yaxlit o‘quv jarayonining boshlanishi mazmuni, maqsadidan tortib, erishiladigan natijagacha ko‘z oldiga keltirgan holda darsni tashkil qilishiga imkoniyat yaratadi. Dars jarayonida qo‘llanilayotgan ilg‘or pedagogik texnologiyalar o‘quvchilarni erkin fikrlashga, izlanishga har bir masalaga ijodiy yondashishi, mas’uliyatni sezish, o‘z ustida mustaqil ishlash, tahlil qilish, ilmiy – uslubiy adabiyotlardan, darsliklardan unumli foydalanishga, eng asosiysi fanga, mavzu bo‘yicha bilim va malakalarni egallahsha qiziqishlarini kuchaytirishi lozim.

Dars jarayonida o‘quvchilarni nazorat qilib borish alohida jarayon bo‘lib, har bir mashg‘ulotning maqsad va mazmuniga muvofiq amalgam oshiriladi. Nazoratning eng haqiqiy va to‘g‘ri, samarali shakli bu – o‘z – o‘zini nazorat qilish hisoblanadi. Bu o‘qituvchi uchun ham o‘quvchi yoki talaba uchun ham birdek zarurdir.

Har bir fanning o‘qitilishini o‘ziga xos xususiyatlari bo‘lgani singari musiqa o‘qituvchisining ham o‘ziga xos “sir”lari ya’ni metodi, o‘ziga xos yondashuvi, tashkil etish, uyushtirish, bolalar bilan muloqot qila olish xislatlari bo‘ladi. Bular ichida umumiyl bo‘lgan xususiyatlar bu musiqa san’atiga, o‘z

kasbiga muhabbat, darslarga puxta tayyorgarlik ko‘rish, o‘quvchilarga ko‘proq bilim va tushunchalar berish, o‘tilgan mavzularni to‘liq va mukammal o‘zlashtirishga intilib, fidoiylik bilan, o‘qituvchilik faoliyatidagi hayot bilan yashash. Musiqa o‘qituvchisi o‘quv va tarbiya ishlarini barobar olib boradi. U faqat o‘z mutaxasisligi bo‘yicha keng bilimga ega bo‘lib qolmay, musiqaga oid boshqa fanlardan, adabiyot, tasviriy san’at kabi fanlardan ham yaxshi bilimga ega bo‘lishi lozim. O‘quvchilarni musiqiy, badiiy, estetik tarbiyalovchi shaxsning dunyoqarashi, fikrlash tushunchasi, o‘z kasbiga sadoqati va o‘z mahoratini uzluksiz oshirib, takomillashtirib borishi birinchi darajali ahamiyatga ega bo‘lishi kerak. O‘qituvchi bulardan tashqari darslrni kuzatib borishi uning yutuq va kamchiliklarini maxsus daftarga qayd qilib, shunga yarasha keyingi darslarga tayyorgarlik ko‘rishi yaxshi samara beradi. Doimiy kuzatishlar sababli o‘qituvchining pedagogik mahorati ham o‘sib, rivojlanib boradi. U vaziyatni baholashga, o‘quvchilarning kayfiyatini, dars ularda qanday taassurot qoldirganligini, ichki his – tuyg‘ularini sezishga o‘rganadi. Kuzatish birinchi sinfdan boshlanib, yettinchi sinfga qadar “davomiylilik” tamoili ostida olib borilishi maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari pedagogik texnologiyani qo‘llash, o‘zi ijro etib berishidan tashqari har bir darsda suhbat, hikoya, tushuntirish, uqtirish, munozara kabi uslublar yordamida asarlar mazmuni, mualliflari, yaratilgan davri, janri, xarakteri, shakli, tempi, lad – tonalligi, ijrochilik xususiyatlari haqida zarur tushunchalarni berib borishi lozim.

Musiqa madaniyati darsida o‘qituvchining so‘z mahorati yuksak darajada bo‘lishi lozim. O‘qituvchining o‘rganilayotgan asar haqidagi kirish so‘zi va dars mavzusini tushuntirib berishi, o‘quvchilarni ajoyib va sehrli musiqa olamiga olib kiradi. Bunday xislatlar, ko‘nikmalar, malakalarning asosiy negizi oliy ta’lim davridagi ta’lim jarayonida yaratilmog‘i va o‘qituvchilik faoliyatida uzluksiz ravishda takomillashtirilib, boyitilib, rivojlantirilib borilishi pedagog – murabbiylar oldiga, kasbiy faoliyatiga qo‘yilayotgan ijtimoiy buyurtmaning asosiy mazmunini belgilaydi.

2.2. Pedagogik texnologiyalarni tadbiq etishda musiqa asarlarining o‘rni.

Musiqa madaniyati darslarida musiqa ta’limi va tarbiyasini amalga oshira borar ekanmiz, o‘qituvchi oldida o‘quvchilarni eng avvalo musiqa san’atiga, o‘zi o‘tayotgan darsga, berilayotgan bilimlar, o‘rganilayotgan kuy – qo‘schiqlarga qiziqish va havas uyg‘otish vazifasi turmog‘i lozim. Maktabda ayniqsa boshlang‘ich sinflarda qo‘schiq aytish, musiqa tinglashga bo‘lgan qiziqish va moyillik, asta – sekin yoshlarning musiqa san’atiga bo‘lgan ijobiy munosabatlari, qolaversa ehtiyojlarining rivojlanib shakllanib borishida muhim o‘rin tutadi.

Musiqa darsi o‘z tabiatiga ko‘ra ham san’at ham tarbiya darsidir. Uni rang –barang sermazmun va qiziqarli tashkil qilish har bir o‘qituvchidan katta pedagogik va professional mahorat talab qiladai . Bu o‘rinda musiqiy mashg‘ulotlar jarayonida o‘quvchilarning ijodiy faolligini ta’minlash alohida ahamiyatga ega. Musiqani tushunish, uning hissiy - emotsiyal ta’siridan bahramand bo‘lish bilim, malaka va ko‘nikmalar qatori emotsiyal his – tuyg‘ularning ishtirokiga ham bog‘liq. Asarni ijro va idrok etishda his – tuyg‘ular qanchalik faol va chuqur bo‘lsa, ularni tushunish va o‘zlashtirish, ta’sirlanish shuncha ongli va samarali bo‘ladi. Bu holatlar esa o‘z o‘rnida ijodiy faollik natijasida sodir bo‘ladigan jarayondir.. O‘quvchilarni darsga qiziqtirish birinchi navbatda tinglash va ijro etish uchun tanlanadigan repertuar va uslublarga (an’anaviy yoki interfaol metodlar) bog‘liq. Tanlanadigan asarlar repertuarining asosiy mezoni ularning yoshi, qiziqishi, bilim va malakalari, ko‘nikmalari darajasiga bog‘liq.

Shunga muvofiq qo‘llaniladigan metodlar ham ko‘proq o‘yin xarakterida bo‘lishi maqsadga muvofiq bo‘ladi. Sho‘x, o‘yinbop, raqs ishtirokida turli musobaqa tarzida uyushtiriladigan va tematikasi bolalar dunyosiga mos ertak qahramonlari, hayvonlar, parrandalar, o‘simgilklar, tabiat manzaralari, qushlar obrazlari bilan bog‘liq asarlar o‘quvchilarda darsga nisbatan qiziqish va havas uyg‘ota oladi, estetik hissiyotlarini, musiqiy qobilyatlarini o‘stirib boradi. Bu

o‘rinda zamonaviy qo‘shiqlar qatori xalq qo‘shiqlaridan, qardosh xalqlar va kompozitorlari asarlaridan foydalanish darslarni yanada sermazmun va faol bo‘lishini ta’minlaydi, yoshlarda xalq musiqa merosiga bo‘lgan mehr va muhabbat tuyg‘ularini shakllanishiga kuchli ta’sir etadi. Har bir darsda ijodiy faollik yuzaga keladi.

Darsning kompozitsiyasi va dramaturgiysi, uning badiiy – pedagogik g‘oyasi, maqsad va vazifalari, shakllari, metodik usullari va texnologiyalari ham o‘quvchilarda musiqaga, o‘quv materiallariga qiziqishni o‘stirish, ularga musiqa san’ati va madaniyatining ma’naviy mazmunini singdirish, zamonaviy musiqali ijodiy faoliyatni anglashi – bularning hammasi o‘qituvchining ijodiy yondashuvchanligining mahsuli hisoblanadi.

O‘qituvchi musiqa darsini rejasini tuzganda maqsad, vazifasini, mavzusini, turini va o‘qitish shakllarini, musiqiy faoliyatlarni va ular mazmunida o‘quvchilarga beriladigan bilimlar, qo‘llaniladigan uslublar, texnologiyalarni aniqlab, so‘ng darsning senariysini yaratadi. Darsning har bir faoliyati: musiqa tinglash, jamoa bo‘lib kuylash, musiqa savodi, ritmik harakatlar, musiqa cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘lish, o‘yinlar – bir – biri bilan bog‘lanib uzviylashtirilgan bo‘lishi kerak. Bunda o‘quvchilarni darsga faol qatnashtirish uchun turli xil texnologiyalar, vositalar, metod va usullar qo‘llaniladi.

Har qanday pedagogik texnologiya ta’limning yangi loyihasini rivojlantiruvchi ta’lim tamoillariga asoslangan bo‘lib, o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak. O‘qituvchi va o‘quvchi, o‘quvchilar va o‘qituvchining hamkorligi o‘zaro muloqot, bir – biriga ko‘rsatadigan ta’siri zamonaviy talablar asosida tashkil topishi lozim. Bunday jarayonda o‘quvchilar bilan hamkorlikda ishslash malakalari shakllanadi. O‘quvchilarning faol, samarali faoliyat ko‘rsatishiga yo‘naltirilgan ta’lim jarayonining metodik ishlanmasidan farqli ravishda, ta’limning pedagogik texnologiyasi ta’lim oluvchilarga qaratiladi, shuningdek, ularning shaxsiy va o‘qituvchi bilan birgalikdagi faoliyatini hisobga olgan holda o‘quv materialini o‘zlashtirishiga sharoit yaratadi.

O‘qitish jarayonida qo‘llaniladigan texnologiyalar juda ko‘p. Bu texnologiyalar o‘quvchilarning yosh xususiyatiga, ko‘pchilikni o‘qitishga yoki individual mashg‘ulotlarga mo‘ljallangan bo‘ladi.

Hozirgai kunda yangi pedagogik texnologiyalarni o‘quv jarayoniga tadbiq etishga bo‘lgan qiziqish kundan – kunga kuchayib bormoqda. Chunki, pedagogik texnologiya va interfaol metodlar o‘quvchi yoshlarni puxta bilim va malakalarni egallahshlarini yengillashtiradi, qulaylik tug‘diradi. Shu o‘rinda biz o‘zimizning amaliy tajribamizda qo‘llagan ayrim texnologiyalarga qisqacha to‘xtalib o‘tamiz.

Raqs + tabassum.

Bu texnologiyalardan ko‘proq boshlang‘ich sinflarda foydalanish mumkin. Birinchi to‘rtinchi sinf darsliklaridan o‘rin olgan “Qari navo”, “Dutor bayoti”, “Andijon polkasi”, “Dilxiroj” raqs kuylarida qo‘llash yaxshi natija beradi. Bunda o‘yin – raqsga jalb etilgan o‘quvchilar hohlagan holatda turadilar. O‘qituvchi yoqimli musiqa ostida barcha o‘quvchilarni raqsga taklif etadi.

1. O‘quvchilar erkin raqsga tushadilar. Musiqa tugagach yonida, to‘g‘risida to‘xtagan do‘stiga tabassum bilan olqishlovchi so‘z aytishi kerak.
2. Hammaga tanqid qiluvchi yoki ko‘ngilni qoldiruvchi so‘z aytish qat’iy man qilinadi. O‘quvchilarga quyidagicha murojaat qilish mumkin: “Sizni raqs tushishingizdan xursand bo‘ldim”, “Siz chiroqli raqs tushar ekansiz”, “Sizning raqs usullaringiz menga juda yoqdi” va h.k.

2. Pantomima uslubi.

O‘quvchilar doira shaklida o‘tiradi. O‘qituvchi o‘quvchilarga cholg‘u asboblarining rasmini tarqatadi. O‘quvchilarning vazifasi ushbu cholg‘u asboblarida qanday holatda kuyni ijro etilishini harakatlar bilan ko‘rsatishdan iborat. Qolganlar esa kuzatib, qaysi cholg‘u asbobi ko‘rsatilayotganligini topishi kerak. Masalan, rasmida doira surati aks etgan bo‘lsa, stulda o‘tirgan holda qo‘l harakati bilan ko‘rsatib beradi, karnay, surnay, g‘ijjak, rubob, dutor, fortepiano,

cholg‘u asboblari mos qo‘l harakatlari bilan tasvirlanadi. 5 – 6 ta o‘quvchining chiqishidan so‘ng muhokama qilinadi.

3. Marhamat davom ettir. (takrorlash darslari uchun)

Sinf ikki guruhga bo‘linadi. Oldingi darslarda o‘rgatilgan qo‘shiqlardan birini 1 – guruh boshlab beradi, birinchi kuplet kuylanadi, 2 – guruh davom ettiradi. Qaysi guruh to‘g‘ri, aniq davom ettirsa u g‘olib bo‘ladi va 2 – qo‘shiqni tanlash huquqiga ega bo‘ladi. 3 ta qo‘shiqdan keyin mutloq g‘olib aniqlanadi va baholanadi.

4. “Bilag‘onlar ko‘chasi” uslubi.

Bu texnologiyada o‘quvchilar guruhlarga bo‘linadi (4-5 ta), har bir guruhga bastakorlarning portretlari ko‘rsatiladi. O‘quvchilar bastakorlarning hayoti, faoliyati, asarlari nomlarini aytishadi, asarlaridan ayrim parchalarni kuylab berishadi.

Tarozi uslubi.

Mazkur usul o‘tgan mavzularni ko‘proq dalillar keltirgan holda qisqa va lo‘nda ifodalab, boshqa guruh ishtirokchilarini javoblari bilan solishtiriladi. Aniq, to‘g‘ri javob bergen guruh g‘olib hisoblanadi. O‘quvchilarni fikrlashga, mushohada qilishga, o‘z bilimi, topqirligini va zukkoligini namoyish qilishga yo‘naltirilgan pedagogik texnologiyalarni qo‘llash dars jarayonini demokratlashtirish bilan birga o‘qituvchi va o‘quvchi hamkorligini, o‘quvchilarni ijodkorligini rivojlantiradi. O‘qituvchi va o‘quvchilarning doimiy ishchan muloqotda va munosabatda bo‘lishlari dars samaradorligini oshirish, o‘quvchilarning bilim doirasini kengaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Interfaol metodlar – o‘qituvchi va o‘quvchilarning o‘zaro hamkorligi asosida darsda ijodiy muhit yaratish, dars samaradorligini oshirish, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash mulohaza yuritish, o‘z munosabatini bildirish ko‘nikmalarini shakllantirish omilidir. Bunday metodlarda o‘quvchi o‘zi faol ishtirok etgan holda yakka, juftlikda, guruhlarda, jamoa bo‘lib muammo va savollarga javob topishga harakat qiladi, fikrlaydi, baho beradi, yozadi, so‘zlaydi, dalil hamda asoslar

keltirish bilan qo‘yilgan masalani yoritib berishga harakat qiladi. Bu esa o‘quvchilarning xotirasida mustahkam o‘rnashadi. Yangi mavzu (axborotni) ni o‘zlashtirishda tanqidiy, tahliliy yondashishga o‘rgatadi. Interfaol metodlarni juda ko‘p turlari mavjud. Biz ulardan o‘z faoliyatimizda foydalangan ayrimlari haqida to‘xtalib o‘tamiz:

“Aqliy hujum” metodi.

“Aqliy hujum” – sinfdagi har bir o‘quvchiga o‘qituvchi qo‘ygan savol yoki muammo yuzasidan o‘z fikrini bayon etishga imkon beruvchi o‘quv uslubidir. Uslub mohiyati o‘qituvchi tomonidan belgilangan muammo yoki savol yuzasidan ehtimol tutiladigan hamma fikrlar variantlarini bir yerga jamlashistisno tariqasida ta’lim oluvchilarning barcha fikrlarini, shu jumladan aytarli to‘g‘ri bo‘lmaganlarini ham inobatga olishdan iborat. Bunda yaxshi ishtirok etish uchun ana shu fikrlarning barchasini doskaga yoki maxsus yozuv qog‘oziga yozib borish kerak. Bu narsa bayon etilgan fikrlarning keyingi tahlilida o‘quvchilarni qo‘yilgan savol yoki muammoni to‘g‘ri tushunishiga imkoniyat beradi.

“Aqliy hujum”ni o‘tkazish uslublari.

- 1.O‘qituvchi sinfga savol, topshiriq yoki muammo tashlaydi va o‘quvchilarga o‘z fikrlarini bildirishni taklif qiladi.
- 2.Istisno tariqasida barcha fikrlar (qancha ko‘p bo‘lsa shuncha yaxshi) doskada yoki filipchartga yozib boriladi.
- 3.Barcha fikrlar yozib olingandan keyin o‘qituvchi o‘quvchilar bilan barcha g‘oyalarni shakllantiradi, aytilgan fikrlarga tuzatishlar kiritiladi. Keyinchalik undan foydalanish maqsadida eng muhimlari ajratib ko‘rsatiladi.

“Aqliy hujum”ni o‘tkazish qoidalari.

- 1.“Aqliy hujum” o‘tkazish uchun belgilangan vaqt reglamentiga rioya etish;
- 2.Begilangan vaqt doirasida barcha hohlovchilarga o‘z fikrini bayon etish imkoniyatini berish;

3.O‘quvchilar tomonidan aytilgan fikrlar tanqid va muhokama qilinmasligi, baholanmasligi lozim;

4.Zarurat bo‘lgan holatda bayon etilgan fikrga tuzatishlar kiritish kerak. Lekin bu g‘oya yoki fikrni aniq va qisqacha ifodalash maqsadida bo‘lishi;

Kichik guruhlarda ishlash.

1.Topshiriq, savol asosida muammo tanlab olinadi. Topshiriqda babsli jihatlar bo‘lishi maqsadga muvofiqdir.

2. Kichik guruhlар shakllantiriladi. Kichik guruhdagi o‘quvchilarning soni 3 – 5 tadan oshmasligi kerak, ammo topshiriq, sinf xususiyatlariga bog‘liq tarzda guruh soni o‘zgarishi mumkin.

Kichik guruhlarda ishlayotganda guruh ishtirokchilari o‘rtasida vazifalarni taqsimlagan ma’qul. Masalan, bir o‘quvchi munozarani yuritadi, ikkinchisi qabul qiluvchi qarorni yozib boradi, uchinchisi ajratilgan vaqtini nazorat qiladi. To‘rtinchisi esa guruh qarorini taqdim etadi va h. k. Odatda ikki asosiy usuldan foydalangan holda sinf guruhlarga ajratiladi. Birinchisida o‘quvchilar hohishiga ko‘ra, ikkinchisida esa hisoblash uslubi bilan ajratliadi. (1 – 3, 2 - 4)

1.O‘qituvchi vaqt hajmini ko‘rsatgan holda guruhlarga yo‘l – yo‘riq beradi.

2.Guruhda ishlash yakunlanganidan keyin qaror taqdimoti bo‘lib o‘tadi. Uni spiker taqdim etishi kerak. Vaqt imkoniyati bo‘lsa guruhlар bir – biriga savollar berishi mumkin.

3.Taqdimot natijalari yuzasidan muhokama va baholash o‘tkaziladi. Bunda quyidagicha savollar berish mumkin:

- Kichik guruhlarda ishlashda qanday natijalarga erishildi?
- Qaysi muammo tanlandi? U yechim topdimi? va ho kazoo.

Kichik guruhlarda ishlashni o‘tkazish qoidalari.

1.Kichik guruhlarda ishlash uchun belgilangan vaqt reglamentiga aniq rioya qilish;

2.Guruhlarga yordam berayotganda o‘qituvchi tazyiq o‘tkazmasligi;

3.O‘quvchilar aytgan fikrlar boshqacha nuqtai nazarda bo‘lgan ta’lim oluvchilar tomonidan nazarda tutilgan reglament doirasida asoslangan tanqidga yoki muhokamaga tortilishi mumkin.

4.Zarurat taqozo etganda, bayon etilgan fikrga tuzatishlar kiritish, aniq va qisqa ifodalashga imkon beradi.

Tarmoqlar (Klaster) metodi. Fikrlarning tarmoqlanishi – bu pedagogik strategiya bo‘lib, u o‘quvchilarni biror bir mavzuni o‘rganishlariga yordam berib, mavzu haqida aniq fikr, tushunchani erkin va ochiq ravishda ketma – ketlik bilan tarmoqlashga o‘rgatadi. Bu biron bir mavzuni chuqur o‘rganish, o‘quvchilarning fikrlash faoliyatini jadallashtirish hamda kengaytirish uchun yordam beradi. Mavzu bo‘yicha tasavvurlarini chizma shaklida ifodalashga undaydi.

Shu o‘rinda umumta’lim maktablarida o‘z tadqiqotlarimizning amaliy ish tajribalari jarayonida pedagogik texnologiyalar qo‘llanib o‘tgan darslarimizdan birining ishlanmasi (texnologik loyihasi)ni kiritib o‘tishni lozim topdik:

Mavzu: O‘zbek xalq cholg‘ulari. (4 – sinf uchun)

Dars maqsadi: 1. Ta’limiy: O‘quvchilarga o‘zbek xalq cholg‘u asboblari haqida tushuncha va eng muhim ma’lumotlar berish;

2. Tarbiyaviy: O‘quvchilarga o‘zbek xalq cholg‘u asboblariga to‘g‘ri munosabatni shakllantirish;

3. Rivojlantiruvchi: O‘quvchilarni o‘zbek xalq cholg‘u asboblari haqida mustaqil fikrlash va cholg‘u asboblarini bir – biridan farqli xususiyatlarini anglashlari.

Dars jihozlari: Doska, ktob, daftar, rasm, kartochkalar, bo‘r, ko‘rgazmali quollar, texnik vositalar, cholg‘u asboblari.

Darsning borishi:

1. Tashkiliy qism:

- salomlashish;
- Davomat. Navbatchi orqali tekshiriladi.
- O‘quvchilarni darsga tayyorlash; (ovoz sozlash, do major gammasi, mashqlar).
- Berilgan vazifaslarni so‘rash. – o‘tilgan dars bo‘yicha topshiriqlar bajarilishini nazorat qilish, savol – javob o‘tkazish, so‘rash, baholash;

2. Asosiy qism:

Yangi dars bayoni. Mavzu: O‘zbek xalq cholg‘ulari.

O‘zbek xalq cholg‘u asboblari juda qadimiy, boy tarixga ega. Bu cholg‘ular o‘z tuzilishi, ijrochilik xususiyatlari, uslublariga ko‘ra asosan uch guruhga bo‘linadi:

1. Zarbli cholg‘ular.

2. Damli (puflab chalinadigan) cholg‘ular.

3. Torli cholg‘ular.

Zarbli cholg‘ular guruhiga doira, nog‘ora, sofoil, qayroq, qoshiq vaho kazolar kiradi.

Damli (puflab chalinadigan) cholg‘ular guruhiga nay, surnay, karnay, qo‘schnaylar kiradi.

Torli cholg‘ular guruhiga sato, tanbur, dutor, do‘mbira, qashqar rubobi, afg‘on rubob, ud, chang, qonun va ho kazolar kiradi.

Torli cholg‘ularda tovush hosil qilish vositalari turlicha. Jumladan, dutor va do‘mbira chertib chalinadi. Tanbur, qonun sozlari ko‘rsatkich barmoqqa kiyiladigan maxsus moslama – “noxun” (mis, temirdan yasaladi) vositasida ijro qilinadi. Qashqar rubobi, afg‘on rubobi, ud kabi cholg‘ular mizrob (mediator) vositasida chalinadi. Torli cholg‘ularning maxsus kamon vositasida ham chalish mumkin, jumladan g‘ijjak, qobuz, sato kabi cholg‘ular.

Qo‘sinq kuylash:

P. Mo‘min she’ri, F. Alimov musiqasi. O‘lkamizni o‘rganaylik. (1 - bandi)

O‘lkamizni o‘rganaylik,

O‘lkamizdan o‘rgilaylik.

Onadayin yurtimiz ul,

Obro‘yimiz, burdimiz ul.

Naqorat:

O‘lkamizni o‘rganaylik,

O‘lkamizdan o‘rgilaylik.

O‘lkamizni o‘rganaylik,

O‘lkamizdan o‘rgilaylik.

Qo‘sinq matni xor bo‘lib o‘qiladi. O‘qituvchi tomonidan qo‘sinq bir, ikki marotaba ijro etiladi, so‘ngra o‘quvchilar bilan o‘rganishga kirishiladi.

Musiqa tinglash.

Zamonaviy texnik vosita yordamida o‘zbek xalq kuyi “Ajam” tinglanadi. Asar tinglangach u haqida qisqacha suhbat o‘tkaziladi.

Musiqa savodi: 6/8 o‘lchovi.

Bu o‘lchovning yuqoridagi “6” raqami bir takt ichida 6 ta hissa borligini, quyidagi 8 raqami hissalarining har biri sakkiztalik cho‘zimga teng ekanligini bildiradi.

Olti hissalik o‘lchovga dirijorlik qilib, har bir “siltov”da nechta hissa kelishi ko‘rsatiladi. Olti hissalik o‘lchovga dirijorlik qilganda o‘ng qo‘l harakati quyidagicha bo‘ladi:

Ijro sur’ati tez bo‘lganda oddiy ikki hissali o‘lchovga dirijorlik qilgan dek harakat bajariladi:

Bunda har bir qo‘l harakati (siltov) ga uchtadan hissa to‘g‘ri keladi.

Mustahkamlash:

Aqliy hujum. Darsning qiziqarli bo‘lishini ta’minlash maqsadida noan’anaviy ta’lim metodlarining turli xil usullaridan foydalanish mumkin.

1. Nima uchun xalq cholg‘u asboblari deyiladi?
2. Xalq cholg‘u asboblariga qaysi cholg‘ular kiradi?
3. O‘lchov nima? U qanday vazifani bajaradi?

Savol – javob:

1. Ajam kuyi xarakteri qanaqa?
2. Ajam kuyi qaysi cholg‘ular jo‘rligida ijro qilingan?
3. Ajam so‘zining lug‘aviy ma’nosi nima?
4. Doira, nog‘ora qaysi cholg‘ular guruhiга kiradi?
5. Tanbur, dutor va ruboblar qaysi cholg‘u asboblari guruhiга mansub?
6. Nay, surnay va qo‘schnay qaysi cholg‘ular guruhiга kiraddi?

Klaster usuli:

Bu usulni qo'llaganda “O‘zbek xalq cholg‘ulari” “kalit” so‘z hisoblanadi va doskaga yoziladi. Klaster usulida o‘zbek xalq cholg‘u asboblari to‘g‘risidagi ma’lumotlar keltiriladi va guruhlar bo‘yicha tartibga solib boriladi. Dars oxirida o‘tilgan mavzu yuzasidan uyga vazifa topshiriladi. Bu usul o‘quvchilarni o‘z nuqtai nazarini asoslash, boshqalarning g‘oyalariga kirib bora olish, guruh bo‘lib ishslash malakasini oshiradi.

2 – sinf uchinchi chorak o‘quv dasturi bo‘yicha “Cholg‘u ansambl” darsining texnologik xaritasi. Chorak mavzusi: “Ansambl turlari, kuy nima? Kuyda nima ifodalanadi?”

Darsning maqsadi:

- o‘quvchilarni mustaqil va ijodiy fikrlashga o‘rgatish;
- cholg‘u ansambllari haqida tushuncha berish;
- o‘quvchilarda musiqa tinglash va jamoa bo‘lib kuylash malakalarini mustahkamlash.

Darsning metodi: aralash

Darsning jahozi:

- ♪ 2-sinf musiqa darsligi;
- ♪ Fortepiano va cholg‘u asboblari;
- ♪ Musiqa savodiga doir tasviriy-illustrativ ko‘rgazmalar;
- ♪ Qo‘sinqning nota yozuvi plakati;
- ♪ Texnik vositalar.

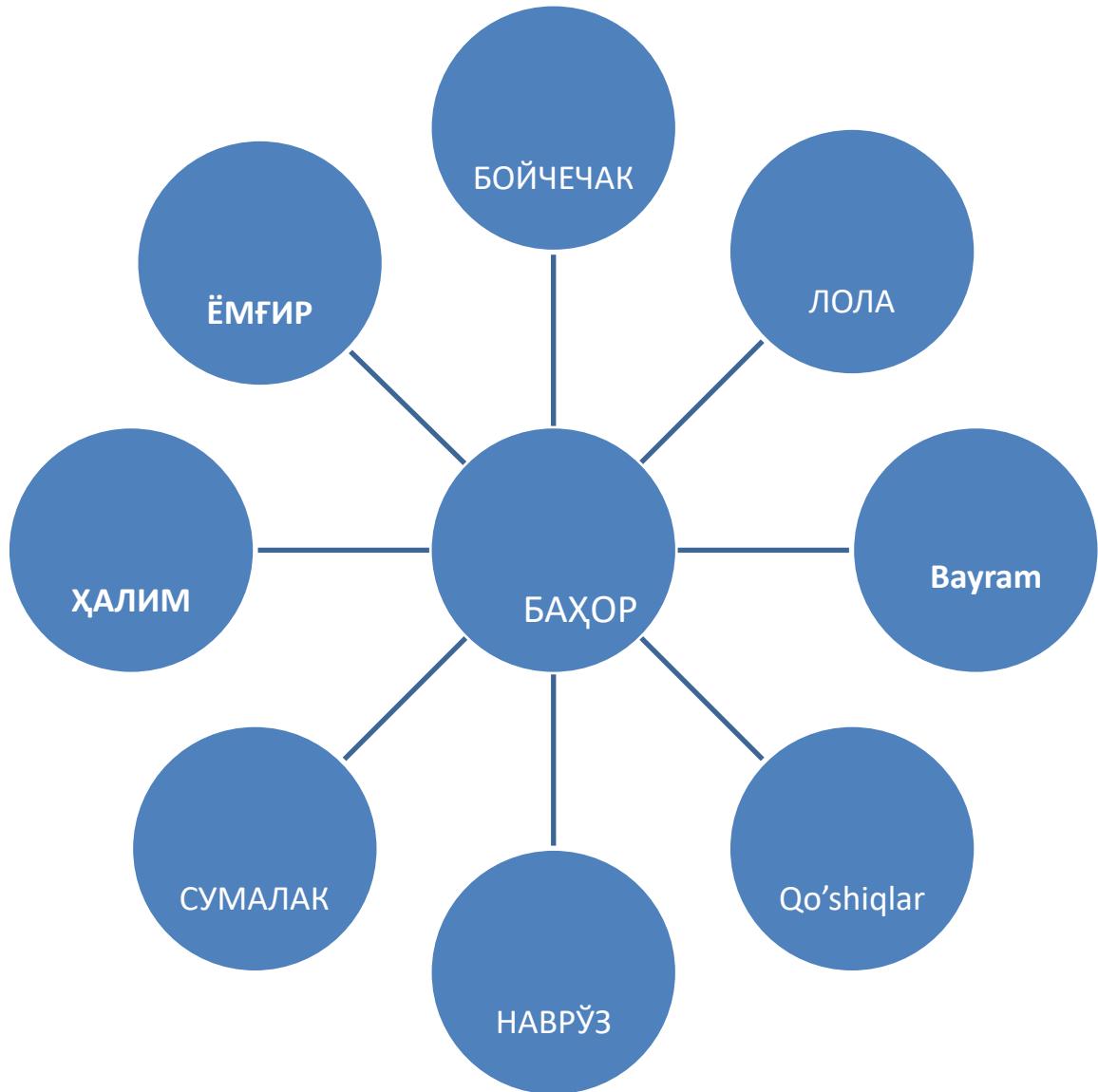
Darsning borishi:

O‘quvchilar musiqa sadolari ostida sinfga kiradilar.

Tashkiliy qism: navbatchi yordamida davomad nazorat qilinadi mavzu e’lon qilinadi.

Yangi mavzu: jamoa bo‘lib kuylash faoliyatida o‘rganish rejalashtirilgan “Bahor qo‘shig‘i” ga oid bahor fasli haqida suhbat o‘tkaziladi.

Klaster metodini qo‘llash

O‘qituvchi yordamida bahor fasli haqidagi quyidagi so‘zlar izohlanadi: boychechak, sumalak, bayram, qo’shiqlar, o‘yinlar, navro‘z, lola, halim va hokazolar.

Ovoz sozlash mashqlari o‘tkaziladi.

Jamoa bo‘lib kuylash: o‘qituvchi ijrosida M.Burxonovning “Bahor” qo‘shig‘ining kirish qismini tinglab, qo‘shiq nomi, kompozitori o‘quvchilar tomonidan aniqlanadi. So‘ng o‘quvchilar o‘qituvchi yordamida qo‘shiqni eshitish takrorlash uslubida o‘rganadilar (1-bandini).

O‘qituvchi ijrosida M.Burxonovning “Bahor” qo‘shig‘i ifodali ijo etilib beriladi. O‘quvchilar bilan asar mazmuni, xarakteri, tonalligi, o‘lchovi, tempi nazariy tahlil qilinadi.

Asosiy mavzu bo‘yicha cholg‘u ansambli uning tarkibiga kiruvchi cholg‘u asboblari to‘g‘risida o‘quvchilarning bilimlari takrorlanib, o‘qituvchi cholg‘u ansambli turli cholg‘ulardan tuzilishi, qaysi cholg‘u sozlaridan iborat bo‘lishi mumkinligi va rubobchilar, doirachilar, dutorchilar, changchilar, ansambllari ham bo‘lishi mumkinligi to‘g‘risida tushuncha beradi.

Musiqa tinglash: Dutor asbobi ijrosida “Chertmak” xalq kuyi tinglanadi. (Audio yoki CD disk yozuvida) O‘quvchilar kuyni tinglab uning nomi, xarakteri, tempi, nima ifodalangani, ifoda vositalari va qaysi cholg‘ularda ijo etilganligi haqida tahlil qiladilar.

Ijodiy faoliyat: O‘quvchilardan cholg‘u ansambli tuziladi va “Chertmak” xalq kuyiga qo‘l harakati bilan turli cholg‘ularda chalishni ko‘rsatib, musiqaga jo‘r bo‘ladilar.

Musiqa savodi: Usul tashlab notalar sanash, “bak - bum” so‘zi bo‘g‘inlarini ovozda aytib, stol chetiga barmoqlar bilan usul tashlab musiqaga jo‘r bo‘lish.

O‘yin o‘tkazish: “Asar” so‘ziga yoki boshqa o‘qituvchi o‘zi tanlab olgan so‘zga krassvord tuzish.

So‘z doskaga yoziladi, o‘quvchilar bittadan chiqib, o‘qituvchi yordamida krossvordga to‘g‘ri keladigan so‘zlarni yozadilar. So‘zni to‘g‘ri topish uchun

o‘qituvchi savollar beradi. To‘g‘ri topganlar rangli kartochkalar bilan rag‘batlantiriladi.

Dars yakuni: O‘qituvchi dars davomida o‘tilganlarni mustahkamlaydi.

Uyga vazifa: O‘tilgan mavzularni o‘rganib kelish. Ansambllar ijrosida radio eshittirish va televidenie ko‘rsatuvlarida kuy va qo‘shiqlarni tinglab ifodalash. Darslikda berilgan rebusni tayyorlab kelish.

Bahs – munozara darslari – musiqiy asarlarni chuqur tahlil qilish musiqa savodiga oid bilimlar musiqa tarixi, musiqiy asarlar tahlili, musiqa shakli kabi musiqiy – nazariy bilimlarni mustahkamlashga qaratilgan bo‘ladi. Bu texnologiya asosan chorak yoki yarim yil davomida olingan musiqiy – nazariy bilimlarga asoslangan bo‘ladi. Bahs – munozara darslari o‘quvchilarning avval egallagan bilimlari negizida tashkil etiladi. O‘quvchilar uchun notanish yoki aniq bo‘lmagan masalaga oydinlik kiritish, munozarali qarashlarda bir to‘xtamga kelish va shu asosda o‘quvchilarni bilimlarni mustaqil egallahshlariga erishish, musiqiy tafakkur va musiqiy idrokclarini shakllantirish maqsadida tashkil etiladi.

Bahs – munozara darslari boshqa darslardan o‘ziga xos jihatlari bilan farq qiladi. Ya’ni bu darsda biror bir masala yoki mavzu yuzasidan tortishuv bo‘ladi. Masalan: “Kuyda nima ifodalanadi?”, “Musiqaning ifoda vositalariga nimalar kiradi?”, “Ansambl nima?” va hokazo. O‘qituvchi va o‘quvchilar o‘z fikr – mulohazalari bilan o‘rtoqlashadilar. Bu darslarda bahs kuchli bo‘ladi va har bir fikr o‘z isboti bilan tasdiqlanadi, eng ma’qul variant qabul qilinadi.

Bahs – munozara darslari o‘quvchilardan o‘ziga xos tayyorgarlikni talab qiladi. Bu darslar o‘quvchilarni hozirjavoblikka, mustaqil fikrlashga, masalalarga ijodiy yondashishga, nutqlarining teranlashishiga ijobjiy ta’sir etadi. Bitta musiqiy asardan sinfdagi o‘quvchilar turli xil ta’surotlar oladilar. Shuning uchun o‘z fikr mulohazalari bilan o‘rtoqlashishlari ularning tafakkurlari va tasavvurlarini boyitishga yordam beradi.

Bahs – munozara uyushtirish pedagogik jihatdan ham katta ahamiyatga ega. U o‘quvchilarning estetik tuyg‘ularini, didlarini tarbiyalashda ham muhim vositalardan hisoblanadi. Munozara mavzusini o‘quv dasturi mazmuni va talablariga, shuningdek, o‘quvchilarning bilim va malakalariga mosligi nuqtai – nazaridan o‘qituvchi tanlaydi. Bunda o‘quvchilarning hohish – istaklari va qiziqishlari ham hisobga olinmog‘i lozim.

O‘qituvchi munozarali savollarni tuzadi va o‘quvchilarni bahsga chorlaydi. O‘qituvchi o‘quvchilarbi faolligini kuchaytirib, javoblarni izchil va aniq bo‘lishini nazorat qilib turadi. Bunday darslar o‘qituvchi va o‘quvchilarni bir – biriga yaqinlashtiradi, do‘stona va ijodiy muhitni vujudga keltiradi. Bunday darslarni uyushtirish o‘qituvchi va o‘quvchilardan dars jarayonida bir qator qoidalarga amal qilishlarini taqozo etadi.

O‘quvchilardan:

- o‘z fikrlarini tushunarli qilib, shoshilmasdan ifodalash;
- munozara paytida o‘rtoqlariga va ularning fikrlariga hurmatda bo‘lish;
- odob bilan, qo‘l ko‘tarib, navbat bilan javob berish;
- boshqalarni diqqat bilan eshitish;
- mavzudan chetga chiqmaslik;
- fikri noto‘g‘ri b o‘lsa ham munozarada ishtirok etish;
- o‘z fikrini dalillar bilan isbotlash.

O‘qituvchidan:

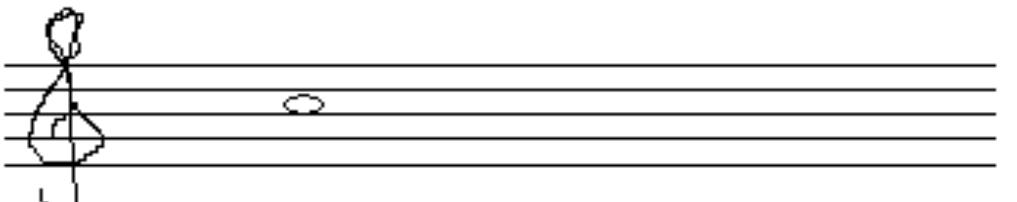
- O‘quvchilarni munozaraga tortish;
- O‘quvchilarni muammoga qiziqtira olish;
- O‘quvchilar xatolarini to‘g‘rilab, tushuntirib turish;
- O‘quvchilar fikrlarini mavzu doirasida bir tizimga solib ushlab turish;
- Faol ishtirok etganylarni rag‘batlantirish.

“O‘zingiz toping” usuli:

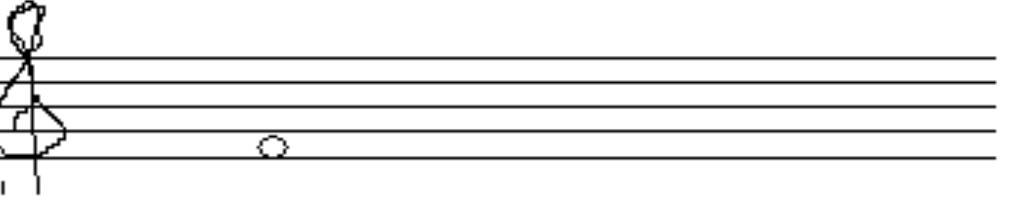
Musiqa savodi faoliyatida qo‘llanishi mumkin. Plakat yoki doskaga yozilgan notalar nomi o‘quvchidan so‘raladi.

1. “Fa” notasini toping.

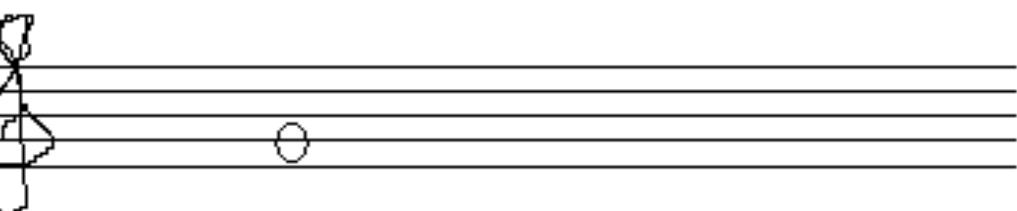
a)

b)

c)

O‘quvchilarga savol tashlanadi. 4 – sinf o‘quvchilariga mo‘ljallangan quyidagi savollar uncha murakkab bo‘lmay u keyinchalik murakkablashtirilib borilishi mumkin.

2 – savol: Butun nota ichida nechta yarim nota bor?

- a) 4 ta yarim nota bor.
- b) 2 ta yarim nota bor.
- c) 3 ta yarim nota bor.

3 – savol: eng baland tovushni toping.

4 – savol: Qaysi qatordagi tovushqator to‘g‘ri tartibda yozilgan?

- A) do – re - mi – fa – lya – sol – si.

B) do – mi – re – fa – sol – lya – si.

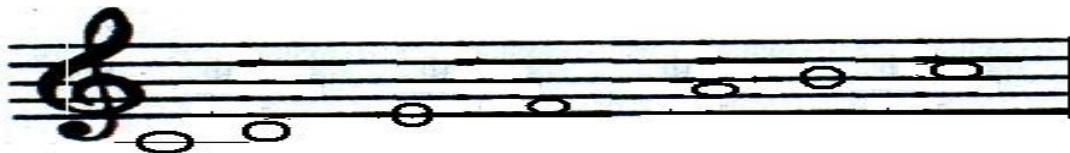
C) do – re – mi – fa – sol – lya – si.

D) do – si – lya – sol – fa – mi – re.

5 – savol: Alla qo‘shig‘i qanday xarakterga ega?

A) sho‘xchan. B) og‘ir, sokin. C) tez. D) tantanavor.

6 – savol: Tovushqatorda qaysi nota tushirib qoldirilgan?

7 – savol: Mediator (noxun) bilan qanday cholg‘u asboblari chalinadi?

A) g‘ijjak. B) dutor. C) doira. D) rubob.

8 – savol: Yakkaxon qo‘shiqchini kim deb ataymiz?

A) Yozuvchi. B) shoir. C) solist xonanda. D) cholg‘uchi.

9 – savol: Musiqani kim yaratadi?

A) shoir. B) rassom. C) bastakor. D) sozanda.

Bu kabi savollar bilan o‘quvchilarga murojaat qilinsa sinfda jonlanish seziladi, muhokama – munozara qilish imkoniyati yuzaga keladi. Javob bergen o‘quvchining javobini esa to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri ekanligini o‘quvchilarning o‘zлari tekshirib baholashlari uni yanada jonli, qiziqarli o‘tishini ta’minlaydi.

Darsning musiqa savodi faoliyati samarali bo‘lishida o‘qituvchi milliy cholg‘ular, magnitafon, rasmlardan tashkil topgan ko‘rgazmali qurollardan, notalar yozuvi, cho‘zimlar, pauzalar, dinamik belgilari, alteratsiya belgilari, temp, dirijorlik qoidalari aks ettirilgan ko‘rgazmalardan foydalanishi, berilayotgan topshiriqlarni o‘quvchilar oson bajarishlari va xotirasida mustahkam o‘rnashib qolishlariga yordam beradi.

“Chigil yozdi” usuli.

Bu usul (texnologiya) darsning oxirgi qismlarida qo‘llansa, 40 – 45 minut bir joyda o‘tirib, harakatsiz bo‘lgan o‘quvchilarni jonlantirib, kayfiyatini ko‘taradi. Sinf o‘quvchilari qatorlarga bo‘linib musobaqa uyushtiradi.

- Har bir qatordan chiqqan o‘quvchilar chalingan kuyga mos raqs tushib berishlari kerak. Kuy repertuari shunday tuzilgan bo‘lishi kerakki, ular usul sur’ati jihatidan farq qiluvchi, iloji bo‘lsa har xil millat musiqalari bo‘lishi lozim. Bunda o‘quvchilarning topqirligi mustaqil ravishda musiqani ichki hissiyot bilan qabul qilishlari, qolaversa boshqa xalqlar musiqasi bilan tanisha borishlari mumkin bo‘ladi. Eng asosiysi bu usul o‘quvchilarda psixologik turg‘unlikni o‘sishi, kayfiyatini ko‘tarib, musiqa darslariga e’tiborini kuchaytiradi.

XULOSA.

Musiqa hayotimiz mazmuni, dillardagi sevgi muxabbatni tarannum etuvchi beqiyos go‘zallik kalitidir. Musiqiy ta’lim va tarbiya usullarini takomillashtirib borilishi esa fanni o‘qitilishining yuksakroq darajasini hamda asosini puxtarol egallab olishni ta’minlashga yordam beradi. Ikkinci tomondan qaraganda o‘qitish usullarining takomillashgan,yangi variantlarini dars jarayonida qo‘llash o‘qitiladigan mavzuning qiziqarli va mazmundor bo‘lishiga olib keladi.

Ishimiz yuzasida qo‘yiladigan maqsad va vazifalarni nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilish shunday xulosaga olib keldiki, qaysiki boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini milliy musiqa vositasida estetik tarbiyalash uchun;

1. Musiqa san’at turlaridan biri ekanligini estetik did beruvchi va uning mazmunida real voqeyliklarni aks ettiruvchi, badiiy obrazlar mavjudligini turli misollar yordamida tushuntirib berish.

2. Musiqiy til va uning o‘ziga xos xususiyatga ega ekanligi musiqaning ta’sirchanligi, tovushlar vositasida ifodanangan ohang namoyon bo‘lishini o‘quvchilarga anglatish;

3. O‘quvchilarga mazmuni turliga bo‘lgan rang-barang qo‘shiqlarni o‘rgatib borish lozim. Bunda o‘quvchining ovoz diapazoni, ijro mahorati va savodxonlik mahoratini inobatga olish, tanlangan qo‘sinqning g‘oyaviy badiiy ma’naviy ma’rifiy jihatlariga e’tibor qaratish va o‘quvchi ehtirosini, qiziqishini qondirishga estetik didga ega ekanligini inobatga olish.

4. O‘quvchilarga cholg‘u asboblari to‘g‘risida ma’lumotlar berish. Ularni chalib o‘rganishlari uchun maslahatlar berib yo‘l yo‘riq ko‘rsatish. O‘quvchilarni musiqa to‘garagi va maxsus musiqa hamda san’at maktablariga jalb etish.

5. Musiqa madaniyati darsida musiqa tinglash,asarlarni tahlil qilish kuylash musiqa harakterini harakatlarda ifodalash, kabi amaliy faoliyatlar

o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, izlanish, va ijodkorlikning elementlarini rivojlantirishda asosiy vosita bo‘lib, xizmat qilishi misollar orqali aytib o‘tilishi.

6. O‘quvchilar bilan turli musiqali o‘yinlar o‘tkazib turish, ritmik harakterlarni bajarib borishga da’vat etuvchi musiqiy asarlar orqali estetik tarbiya berishning muhim shakllaridan biri ekanligini ko‘rsatish;

Shunday xulosa qilib aytganda boshlang‘ich o‘quvchilari milliy musiqa vositasida musiqaga bo‘lgan qiziqishni kuchaytiribgina qolmay, Vatanga,xalqqa,san’atga madaniyatga, o‘z xalqi va o‘zga xalqlar tarixiga hurmat e’tiborini oshiradi. Shu asosda mustahkam vatanparvarlik tuyg‘ulari hamda o‘quvchining e’tiqodi uning axloqiy-estetik fazilatlarining ijobiy shakllanishi va rivojlanishining omili hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

- 1.** I. Karimov. Buyukkelajaksari. Toshkent, O‘zbekiston. 1999-yil.
- 2.** I. Karimov. Biz kelajagimizni o‘z qo‘limiz bilan quramiz. Toshkent. O‘zbekiston. 1999-yil.
- 3.** I. Karimov. Barkamol avlod orzusi. – Toshkent. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti. 2000-yil.
- 4.** I. Karimov. Yuksak ma’naviyat yengilmas kuch. – Toshkent, Ma’naviyat, 2008 – yil.
- 5.** I. Karimov. O‘zbekiston mustaqillika erishish ostonasida. – Toshkent, 2011 – yil.
- 6.** O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida” gi qonuni va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”. – Toshkent, Ma’rifat, 1997 – yil.
- 7.** O‘zbekiston Davlat Ta’lim Standarti. 5141000 – musiqiy ta’lim yo’nalishi bo‘yicha bakalavr tayyorgarlik darjasи va zaruriy bilimlar mazmuniga qo‘yiladigan talablar. – Toshkent, Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi, 2008 – yil.
- 8.** Umumiy o‘rta ta’limning DTS va o‘quv dasturi. Musiqa, 1999 – yil.
- 9.** Uzviylashtirilgan Davlat Ta’lim Standarti va o‘quv dasturi. Musiqa. – Toshkent, 2010 – yil.
- 10.** Yo’ldoshev Sh, Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent, - Fan, 2001 - yil.
- 11.** Ishmuhammedov R, Abduqodirov A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, - Fan, 2008 – yil.
- 12.** Tolipova Sh. Pedagogik texnologiyalar – do‘stona muhit yaratish omili. – Toshkent, YuNIREF, RTM, XTB, 2005 – yil.
- 13.** Davletshin M. G. Zamonaviy maktab o‘qituvchisining psixologiyasi. – Toshkent, - O‘zbekiston, 1999 – yil.
- 14.** Sharipova G. Musiqa o‘qitish metodikasi. TDPU, 2004 – yil.

- 15.** Musiqa o‘qitish metodikasi va maktab repertuari. Fanning o‘quv – uslubiy majmuasi. – SamDU, 2011 – yil.
- 16.** Mutaxasislik fanlarini o‘qitish metodikasi. – O‘quv – uslubiy majmua. SamDU, 2011 – yil.
- 17.** Qo‘shaev A. Estetik tarbiya asoslari. – Toshkent, O‘qituvchi, 1988 – yil.
- 18.** Hasanov A. Musiqa va tarbiya. – Toshkent, - O‘qituvchi, 1995 b- yil.
- 19.** Nurmatov H, Norxo‘jaev N. Musiqa alifbosi. 1 – sinf uchun darslik. – Toshkent, G‘. G‘ulom nomidagi nashryot – matbaa ijodiy uyi. 2011 – yil.
- 20.** Nurmatov H, Norxo‘jaev N. Musiqa. 2 – sinf uchun darslik. G‘. G‘ulom nomidagi nashriyot – matbaa ijodiy uyi. 2010 – yil.
- 21.** Nurmatov H, Norxo‘jaev N. Musiqa. 3 – sinf uchun darslik. G‘. G‘ulom nomidagi nashriyot – matbaa ijodiy uyi. 2008 – yil.
- 22.** Ibrohimov O. Musiqa. 4 – sinf uchun darslik. – Toshkent, G‘. G‘ulom nomidagi nashriyot – matbaa ijodiy uyi. 2009 – yil.
- 23.** Mansurov A, Karimova D. Musiqa. 5 – sinf uchun darslik. – Toshkent, G‘. G‘ulom nomidagi nashriyot – matbaa ijodiy uyi. 2010 – yil.
- 24.** Mamirov Q, Begmatov S. Musiqa. 6 – sinf uchun darslik. – Toshkent, G‘. G‘ulom nomidagi nashriyot – matbaa ijodiy uyi. 2009 – yil.
- 25.** Ibrohimov O. Ibrohimov Sh. Musiqa. 7 – sinf uchun darslik. – Toshkent, G‘. G‘ulom nomidagi nashriyot – matbaa ijodiy uyi. 2008 – yil.
- 26.** Soipova D. Musiqiy va musiqiy – nazariy bilimlarni o‘zlashtirish jarayonini takomillashtirish. – Toshkent, 2005 – yil.

**Buxoro davlat universiteti Pedagogika fakulteti “Musiqa ta’limi yo`nalishi”
bitiruvchi kurs talabasi Mardonova Shaxnozaning “Musiqa darslarida
interaktiv usullarini qo’llash yo’llari ” mavzusida yozgan bitiruv malakaviy
ishiga**

Ilmiy rahbar xulosasi

Musiqa madaniyati darslarida musiqa ta’limi va tarbiyasini amalga oshira borar ekanmiz, o‘qituvchi oldida o‘quvchilarni eng avvalo musiqa san’atiga, o‘zi o‘tayotgan darsga, berilayotgan bilimlar, o‘rganilayotgan kuy – qo‘shiqlarga qiziqish va havas uyg‘otish vazifasi turmog‘i lozim. Maktabda ayniqsa boshlang‘ich sinflarda qo‘shiq aytish, musiqa tinglashga bo‘lgan qiziqish va moyillik, asta – sekin yoshlarning musiqa san’atiga bo‘lgan ijobiy munosabatlari, qolaversa ehtiyojlarining rivojlanib shakllanib borishida muhim o‘rin tutadi. Musiqa darsi o‘z tabiatiga ko‘ra ham san’at ham tarbiya darsidir. Uni rang –barang sermazmun va qiziqarli tashkil qilish har bir o‘qituvchidan katta pedagogik va professional mahorat talab qiladai. Bu o‘rinda musiqiy mashg‘ulotlar jarayonida o‘quvchilarning ijodiy faolligini ta’minlash alohida ahamiyatga ega. Musiqani tushunish, uning hissiy - emotSIONAL ta’siridan bahramand bo‘lish bilim, malaka va ko‘nikmalar qatori emotSIONAL his – tuyg‘ularning ishtirokiga ham bog‘liq. Bitiruv malakaviy ishning birinchi bobи “Musiqa darslarida interaktiv usullarini qo’llash yo’llari ”deb nomlansa, ikkinchi bobи Musiqa darslarida innovatsion ta’lim texnologiyalarini qo’llash deb nomlanadi.

Bitiruvchi Mardonova Shaxnoza o‘zining bitiruv ishini yozishda musiqa darslarida interaktiv usullarini qo’llash yo’llari va o‘quvchilarni sinflarda zamonaviy kompozitorlar qo‘shiqlari bilan bir qatorda maktab dasturlarida kompozitor va bastakorlar tomonidan yaratilgan qo‘shiqlarni interaktiv usullar orqali o‘rganizh lozimligi ko’rsatib o’tilgan.

Ushbu mavzu Mardonova Shaxnoza tomonidan bitiruv malakaviy ish sifatida yozilgan va yakuniy **D.A.K** ning barcha talablariga javob beradi. Ish

Mardonova Shaxnoza tomonidan mustaqil holda bajarilgan bo'lib, kirish, asosiy qism, 2 bob, 4 paragrif, xulosa va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat.

Men, Ilmiy rahbar sifatida Mardonova Shaxnoza tomonidan yozib to'liq tugallangan va mustaqil bajarilgan bitiruv malakaviy ishini yakuniy D.A.K – yig'inida himoya qilishga tavsija etaman.

Ilmiy rahbar:

SH.U.Norova